

3/2016

Οκτώβριος 2016

**Ο ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ:
Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον**

**Ανδρέας Θεοφάνους
Νεόφυτος Επαμεινώνδας**

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας**

3/2016

Οκτώβριος 2016

**Ο ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ:
Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον**

Ανδρέας Θεοφάνους
Νεόφυτος Επαμεινώνδας

Ο ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ:
Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον

3/2016

Λευκωσία, Οκτώβριος 2016

Copyright © Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο
Λευκωσίας

Εκδόσεις: Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Ανδρέας Θεοφάνους

Ο Ανδρέας Θεοφάνους είναι Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας και Πρόεδρος του Τμήματος Ευρωπαϊκών Σπουδών και Διεθνών Σχέσεων καθώς και του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας. Έχει επισκεφθεί αριθμό πανεπιστημίων και δεξαμενών σκέψης ως επισκέπτης καθηγητής, ανώτερος επιστημονικός συνεργάτης ή/και προσκεκλημένος ομιλητής στην Ευρώπη, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, τη Μέση Ανατολή, την Ιαπωνία και την Αυστραλία. Αυτά περιλαμβάνουν τα ακόλουθα ιδρύματα: *London School of Economics and Political Science, Brookings Institution, Woodrow Wilson International Center of Scholars, Center for European Integration Studies – University of Bonn, Hebrew University of Jerusalem, Australian Institute of International Affairs* και *University of Tokyo*. Είναι συγγραφέας και συν-επιμελητής διαφόρων βιβλίων και κειμένων πολιτικής για πολιτικά και οικονομικά θέματα καθώς και για θέματα που σχετίζονται με την Κύπρο, την ΕΕ και την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Μεταξύ άλλων, σημειώνονται τα βιβλία του «Η Πολιτική Οικονομία της Λύσης του Κυπριακού Προβλήματος: Η Εξέταση Τεσσάρων Σεναρίων» (2009), «Η Κύπρος Ενώπιον Διλημάτων - Σκέψεις και Προβληματισμοί» (2011) και «Η Διακυβέρνηση και η Πολιτική Οικονομία μιας Ομοσπονδιακής Κύπρου» (2016). Υπογραμμίζεται συναφώς το κείμενο πολιτικής (με τη συμβολή ομάδας εργασίας) *Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ - Πως θα εξέλθουμε από την κρίση* (δημοσιεύθηκε από το Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας τον Μάιο 2013) και *THE WAY OUT OF THE CYPRUS ECONOMIC CRISIS* (δημοσιεύθηκε από τη *Notre Europe* τον Σεπτέμβριο του 2013). Έχει δημοσιεύσει αριθμό συγγραμμάτων, οργάνωσε πολυάριθμα διεθνή συμπόσια και συνέδρια, και ήταν/είναι επιστημονικός συντονιστής σε μεγάλο αριθμό ερευνητικών προγραμμάτων. Στις αρχές του 2010 εισήγαγε τη νέα σειρά Κειμένων Πολιτικής του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας ενώ από το 2004 είναι επίσης επιμελητής του ηλεκτρονικού εντύπου *In Depth*.

Νεόφυτος Επαμεινώνδας

Ο Νεόφυτος Επαμεινώνδας είναι επιστημονικός συνεργάτης του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας. Έχει σπουδάσει Λογιστική στο Πανεπιστήμιο Αρκάνσας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Κατέχει επίσης μεταπτυχιακό τίτλο MBA στη Διοίκηση Επιχειρήσεων από το Πανεπιστήμιο του Τέξας. Το 2005 ολοκλήρωσε με επιτυχία τη σειρά εξετάσεων CPA από το American Institute of Certified Public Accountants της πολιτείας του Κολοράντο. Στις Ηνωμένες Πολιτείες εργάστηκε για αρκετά χρόνια σε μεγάλη ιδιωτική εταιρεία ως Λογιστής Α με ειδίκευση στους εσωτερικούς ελέγχους και οικονομική ανάλυση. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του επικεντρώνονται σε θέματα οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού περιεχομένου. Ο Νεόφυτος Επαμεινώνδας μαζί με τους Ανδρέα Θεοφάνους και Κυριάκο Γεωργίου συνεργάστηκαν στη συγγραφή του Κειμένου Πολιτικής 8/2015 «Η ΑΗΚ και η Προοπτική της Ιδιωτικοποίησης: Τα Υπέρ, τα Κατά και Άλλες Προσεγγίσεις», Νοέμβριος 2015.

**Ο ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ:
Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
I. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	8
II. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ ΤΟ 2014.....	12
III. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗ: «ΔΙΑΣΩΣΗ Ή ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΕΛΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ»;	18
IV. ΣΧΕΔΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ	29
V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ.....	41
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	52

Εισαγωγή

Βασικός στόχος της μελέτης αυτής είναι η αξιολόγηση της πορείας του Συνεργατικού Πιστωτικού Κινήματος και η κατάθεση συγκεκριμένων εισηγήσεων για την περαιτέρω πορεία του. Υπογραμμίζεται ότι μετά την ανακεφαλαιοποίηση του Συνεργατισμού το 2014, η Κυπριακή Δημοκρατία με ποσοστό ιδιοκτησίας πέραν του 99% είναι πλέον ο κύριος μέτοχος και ιδιοκτήτης της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας (ΣΚΤ). Στην παρούσα συγκυρία ο στόχος της κυβέρνησης είναι να προχωρήσει στην ιδιωτικοποίηση ενός μεγάλου μέρους (75%) της ιδιοκτησίας της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας. Το ζητούμενο είναι αφ' ενός η αξιολόγηση του εν λόγω κυβερνητικού στόχου και αφ' ετέρου η αναζήτηση εναλλακτικής πολιτικής που να εξυπηρετεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το δημόσιο συμφέρον.

Πρέπει να τονισθεί ότι κατά καιρούς παρατηρούντο κρούσματα ατασθαλιών και κακοδιαχείρισης στο Συνεργατικό Πιστωτικό Κίνημα τα οποία προβάλλονται συστηματικά στα ΜΜΕ. Με τη μεγάλη κρίση επηρεάσθηκε και ο Συνεργατισμός ποικιλοτρόπως. Από το 2014 εφαρμόζεται με επιτυχία το Σχέδιο Αναδιάρθρωσης του Συνεργατισμού και οι βελτιώσεις σε αρκετούς τομείς λειτουργίας είναι αισθητές. Το μείζον ζήτημα σήμερα είναι το μέλλον του Συνεργατισμού.

Είναι επίσης σημαντικό να κατανοήσουμε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λαμβάνει χώρα αυτή η συζήτηση. Σημειώνεται ότι το 2013 είχε συντριβεί ο χρηματοπιστωτικός τομέας της Κύπρου. Η Λαϊκή Τράπεζα έχει κλείσει και οι δύο άλλες μεγάλες πρώην κυπριακές τράπεζες, Τράπεζα Κύπρου και Ελληνική Τράπεζα, ανήκουν ως επί το πλείστον σε ξένους επενδυτές. Η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα είναι το μοναδικό καθαρά κυπριακό τραπεζικό ίδρυμα που έχει απομείνει. Παρά ταύτα έχουν ήδη τροchioδρομηθεί σχέδια για ιδιωτικοποίηση του Συνεργατικού Πιστωτικού Κινήματος. Συγκεκριμένα έχει κατατεθεί η ιδέα για πώληση μεγάλου μεριδίου του Συνεργατισμού σε μεγαλο-επενδυτές. Με τον σημαντικό ρόλο

που κατέχει πλέον ο Συνεργατισμός στην Κύπρο επιβάλλεται να αξιολογήσουμε τα δεδομένα σφαιρικά. Το μείζον ζήτημα είναι, εφ' όσον η ιδιωτικοποίηση του Συνεργατικού Πιστωτικού Κινήματος θα πλήξει το δημόσιον συμφέρον, να υπάρξει εναλλακτική πρόταση.

I ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η ίδρυση του Συνεργατικού Πιστωτικού Κινήματος στην Κύπρο χρονολογείται από το 1904 με τις πρώτες συνεργατικές εταιρείες στην Πάφο (Πέγεια, Χλώρακα, Κισσόνεργα και Μεσόγη). Όμως οι εν λόγω συνεργατικές εταιρείες διαλύθηκαν σε σύντομο χρονικό διάστημα. Οι προσπάθειες συνεχίστηκαν και το 1909 ιδρύθηκε στο κατεχόμενο Λευκόνοικο η Χωρική Τράπεζα Λευκονοίκου με πρότυπο Γερμανικές και Αυστριακές συνεργατικές πιστωτικές εταιρείες (Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα). Έκτοτε συνεχίστηκε επιτυχώς η ίδρυση περισσότερων συνεργατικών εταιρειών παγκύπρια. Η ανάπτυξη αρκετών ανεξάρτητων συνεργατικών εταιρειών και οι συνεχώς αυξανόμενες δανειακές ανάγκες των τότε συνεργατικών εταιρειών και των γεωργών επέβαλαν την ανάγκη δημιουργίας της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας – ενός κεντρικού φορέα για διευκόλυνση, συντονισμό και εποπτεία του έργου των συνεργατικών πιστωτικών εταιρειών ανά το παγκύπριο.

Η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα ιδρύθηκε το 1937 και η λειτουργία της διέπεται από τον περί Συνεργατικών Εταιρειών Νόμο του 1985 (Ν.22/85) και τον περί Εργασιών Πιστωτικών Ιδρυμάτων Νόμο του 1997 (Ν.66(Ι)/97). Αρχικά το Συνεργατικό Πιστωτικό Κίνημα εποπτευόταν από την Υπηρεσία Συνεργατικών Εταιρειών του Υπουργείου Εμπορίου. Μετά την αναδιάρθρωση, η ΣΚΤ εποπτεύεται από την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου και τον Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό της ΕΚΤ.

Ο Συνεργατισμός με 252 υποκαταστήματα προσφέρει το μεγαλύτερο δίκτυο καταστημάτων και το μεγαλύτερο δίκτυο ATM παγκύπρια. Εργοδοτεί περίπου 2.700 υπαλλήλους και καλύπτει πλήρως όλες τις χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές ανάγκες των πελατών. Ο Συνεργατισμός, μετά την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος το 2013 και το κλείσιμο της Λαϊκής Τράπεζας, παραμένει μαζί με την Τράπεζα Κύπρου και την Ελληνική Τράπεζα ένα από τα τρία μεγάλα κυπριακά τραπεζικά ιδρύματα. Μετά την εξαγορά μεγάλου μεριδίου της Τράπεζας

Κύπρου και της Ελληνικής Τράπεζας από ξένους επενδυτές, η ΣΚΤ σήμερα αποτελεί το μοναδικό καθαρά κυπριακό τραπεζικό ίδρυμα που έχει απομείνει στην Κύπρο.

Ο Συνεργατισμός διαχρονικά διατηρεί ένα κοινωνικό χαρακτήρα και διακρίνεται για την προσφορά του στην κυπριακή κοινωνία.¹ Ο Συνεργατισμός επίσης διατηρεί πρόγραμμα υποτροφιών,² στηρίζει την παιδεία, τη νεολαία, τις επιστήμες³ και χρηματοδοτεί ενεργειακές επενδύσεις φιλικές προς το περιβάλλον. Με την ιδιωτικοποίηση και τις νέες προσεγγίσεις της κυβέρνησης ελλοχεύει ο κίνδυνος διαφοροποίησης του χαρακτήρα και της φιλοσοφίας του Συνεργατισμού.

Ο Συνεργατισμός συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου στηρίζοντας τον πρωτογενή τομέα περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα της Κύπρου. Η οικονομία της Κύπρου αρχικά στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στον πρωτογενή τομέα.⁴ Επίσης, αποτρέποντας την τοκογλυφία, το ξεκλήρισμα και τον αφανισμό της ιδιοκτησίας της γης, επέτρεψε στους αγρότες να διατηρήσουν τη γη τους συνεισφέροντας έτσι στην ανάπτυξη της Κύπρου.

Επιπλέον, ο Συνεργατισμός παραδοσιακά είχε ένα τοπικό χαρακτήρα, εξυπηρετώντας κυρίως τα χωριά και στήριζε τον αγροτικό κόσμο της Κύπρου. Ίσως ένα από τα σημαντικότερα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα του Συνεργατισμού ήταν η εύκολη πρόσβαση, αφού διατηρούσε υποκαταστήματα ακόμη και στις πιο μικρές κοινότητες με βολικές ώρες λειτουργίας. Αυτό το χαρακτηριστικό διαφοροποιούσε σημαντικά τη θέση του Συνεργατισμού σε σύγκριση με τις εμπορικές τράπεζες. Σημειώνεται επίσης ότι ο Συνεργατισμός ήταν η επιλογή για αρκετές μικρές ιδιωτικές

¹ Οι κοινωνικές δραστηριότητες του Συνεργατισμού συμπεριλαμβάνουν στήριξη προς τον Ερυθρό Σταυρό, Ραδιομαραθώνιο και την οργάνωση της εκστρατείας Coops Love Children για συλλογή σχολικών ειδών.

² Το 2015 δόθηκαν 155 υποτροφίες σε φοιτητές στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

³ Είναι Μέγας Χορηγός για τη δημιουργία του Nicosia Science Cafe.

⁴ Ο Συνεργατισμός στήριξε τη δημιουργία γεωργικών αποθηκών, συσκευαστηρίων, μεταποιητικών εταιρειών, κτλ.

επιχειρήσεις σε αντίθεση με τις μεγάλες επιχειρήσεις οι οποίες έδειχναν περισσότερη εμπιστοσύνη και προτίμηση στις μεγάλες ιδιωτικές τράπεζες.

Πριν τις αλλαγές που επέφερε το Μνημόνιο του 2013, στην Κύπρο λειτουργούσαν 95 ανεξάρτητες Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες (ΣΠΕ) και κάθε ΣΠΕ διατηρούσε το δικό της Διοικητικό Συμβούλιο. Αρκετές από τις αποφάσεις των τοπικών Διοικητικών Συμβουλίων απεδείχθησαν καταστροφικές για τον Συνεργατισμό εξ αιτίας της ανεπάρκειας προσόντων και πείρας που σε αρκετές περιπτώσεις χαρακτήριζε τα μέλη των ανεξάρτητων Διοικητικών Συμβουλίων.⁵ Σε αρκετές περιπτώσεις τα μέλη των τοπικών Διοικητικών Συμβουλίων δεν κατείχαν τα κατάλληλα προσόντα, αφού η επιλογή τους επηρεαζόταν σε μεγάλο βαθμό από κουμπαροκρατία, φιλίες, συγγένειες, συμφέροντα κτλ. Απεναντίας όμως, κατείχαν σοβαρότατο ρόλο και επιβαλλόταν να πάρουν σοβαρές αποφάσεις, όπως έγκριση δανείων, επενδύσεις, έγκριση προϋπολογισμού, κτλ, οι οποίες έκριναν σε μεγάλο βαθμό το μέλλον των συνεργατικών εταιρειών.

Η ανεπαρκής διεύθυνση και εποπτεία ήταν ένας από τους λόγους για τα κρούσματα κακοδιαχείρισης και διαφθοράς που σε αρκετές περιπτώσεις στιγμάτισαν τον κύκλο εργασιών των ανεξάρτητων συνεργατικών εταιρειών. Τρανταχτό παράδειγμα είναι το σκάνδαλο της ΣΠΕ Αγίας Φύλας το οποίο εκδικάζεται ενώπιον του Κακουργιοδικείου Λεμεσού για υποθέσεις σύναψης δανείων ύψους €21 εκατ. χωρίς τις απαιτούμενες εξασφαλίσεις (Πολίτης, 25/7/2016).⁶

Αξιοσημείωτη είναι, επίσης, η υπόθεση του πρώην Γενικού Διευθυντή της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας Ε. Χλωρακιώτη, σχετικά με 59 δάνεια συνολικά ύψους περίπου €11 εκατ., που παραχωρήθηκαν από τη ΣΠΕ Στροβόλου στον ίδιο τον Ε. Χλωρακιώτη, την οικογένεια του και εταιρείες συνδεδεμένες με αυτήν (Πολίτης, 25/4/2015). Σχετικά με τα εν λόγω

⁵ Τα Διοικητικά Συμβούλια εκλέγονταν από τα μέλη της κάθε ΣΠΕ ξεχωριστά.

⁶ Η πρώτη υπόθεση αφορά εννέα δάνεια ύψους €4,5 εκατ., η δεύτερη υπόθεση αφορά έντεκα δάνεια ύψους €12 εκατ. και η τρίτη υπόθεση αφορά εννέα δάνεια ύψους €4,57 εκατ.

δάνεια, η Μονάδα Εσωτερικής Επιθεώρησης του Συνεργατισμού εντόπισε προνομιακή μεταχείριση, παραχώρηση μεγαλύτερων δανείων από το αιτούμενο ποσό, μεγάλο αριθμό αναστολής δόσεων (19 αναστολές), αναδιαρθρώσεις με περίοδο χάριτος δυο με τρία έτη, και μη επαρκή κάλυψη δανείων που παραχωρήθηκαν (Φιλελεύθερος 24/7/2014). Η Μονάδα Επιθεώρησης εισηγήθηκε πειθαρχική έρευνα για τυχόν ποινικές ευθύνες, καθώς τα 59 δάνεια (όλα από τη ΣΠΕ Στροβόλου) ήταν στο μικροσκόπιο έρευνας ομάδας ανακριτών. Επιπλέον, η υπόθεση Χλωρακιώτη συνδέθηκε και με μεταγενέστερη καταγγελία που έγινε εναντίον του Δ. Σταύρου, πρώην Γραμματέα της ΣΠΕ Στροβόλου, για διεξαγωγή έρευνας για το κατά πόσον έχουν διαπραχθεί σοβαρά αδικήματα (Πολίτης, 25/04/2015). Σημειώνεται ότι ο Ε. Χλωρακιώτης, μετά από υπόδειξη του τότε Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου Π. Δημητριάδη,⁷ υπέβαλε παραίτηση και αποχώρησε από τη θέση του ως Γενικός Διευθυντής της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας στις 30 Σεπτεμβρίου 2013, παρ' όλο που το συμβόλαιο του έληγε το 2015 (Φιλελεύθερος, 21/6/2013).

Η τραπεζική κρίση του 2013 βρήκε τον Συνεργατισμό αντιμέτωπο με σοβαρότατα προβλήματα ανεπαρκούς εποπτείας, σκανδάλων, κακοδιαχείρισης και γενικά ένα κλίμα ασυδοσίας. Όμως ενώ υπήρχαν κακοδιαχείριση και ατασθαλίες στον Συνεργατικό Πιστωτικό Τομέα, τα συναφή δεδομένα στις τράπεζες ήταν ασύγκριτα δυσμενέστερα. Ούτως ή άλλως, παρ' όλο που ο Συνεργατισμός διαχρονικά διέθετε ένα σεβαστό ποσοστό καταθέσεων και ικανοποιητικής ρευστότητας, εντούτοις για την επιβίωση του Κινήματος οι ριζικές αλλαγές τόσο στη δομή του οργανισμού όσο και στον τρόπο λειτουργίας του κρίθηκαν αναγκαίες.

⁷ Ο λόγος που ο Π. Δημητριάδης είχε υποδείξει/υποχρεώσει τον Ε. Χλωρακιώτη να κινηθεί σε παραίτηση ήταν ο υψηλός δανεισμός που είχε παραχωρηθεί σε συνδεδεμένα πρόσωπα με την οικογένεια του από συνεργατική τράπεζα για επαγγελματικές δραστηριότητες κυρίως με την κτηματαγορά. Όλα αυτά θεωρήθηκαν ότι δεν συνάδουν με τους κανόνες της εταιρικής διακυβέρνησης, δεδομένης της υψηλής θέσης που κατείχε. Στη συνέχεια ο Ε. Χλωρακιώτης υπέβαλε την παραίτηση του η οποία έγινε αποδεκτή από τη ΣΚΤ (Φιλελεύθερος, 21/6/2013).

II. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ ΤΟ 2014

Μετά την οικονομική κρίση του 2013 και την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος της Κύπρου, η ριζική και ολοκληρωτική αναδιάρθρωση και αναδιοργάνωση του Συνεργατισμού κατέστη άκρως αναγκαία. Τον Φεβρουάριο του 2014 η Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ενέκρινε το Σχέδιο Αναδιάρθρωσης του Συνεργατισμού (Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα). Έτσι από τον Μάρτιο του 2014 τέθηκε σε εφαρμογή το Σχέδιο Αναδιάρθρωσης του Συνεργατισμού. Για την υλοποίηση του η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα συνέστησε τη Διεύθυνση Αναδιρθρώσεων και Συντονισμού η οποία επικεντρώνεται στην:

1. Εσωτερική Διακυβέρνηση και Διαχείριση Κινδύνων
2. Βελτίωση της αποδοτικότητας/Περιορισμό κόστους
3. Διαχείριση καθυστερημένων δανείων
4. Εμπορικές και άλλες μη κύριες δραστηριότητες

Οι 95 ανεξάρτητες Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες (ΣΠΕ) που λειτουργούσαν ανά το παγκύπριο έχουν συγχωνευθεί δημιουργώντας 18 νέα Συνεργατικά Πιστωτικά Ιδρύματα (ΣΠΙ) τα οποία είναι αυτόνομες νομικές οντότητες παρά το γεγονός ότι είναι ξεχωριστά νομικά πρόσωπα. Τα 18 ΣΠΙ υπάγονται στην εποπτεία και τη διεύθυνση της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας. Επιπλέον, για την εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, τέθηκε σε ισχύ η συμφωνία σύνδεσης των 18 ΣΠΙ με τον κεντρικό φορέα, δηλαδή τη Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα. Με βάση αυτή τη συμφωνία-σύνδεση, η ΣΚΤ παρέχει εγγυήσεις πλήρους εξόφλησης ή αποπληρωμής των υποχρεώσεων των συνεργατικών ιδρυμάτων προς όφελος των καταθετών, πιστωτών ή άλλων δικαιούχων. Επομένως σήμερα όταν μιλούμε για τον Συνεργατικό Πιστωτικό Τομέα αναφερόμαστε στη Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα.

Το Σχέδιο Αναδιάρθρωσης του Συνεργατισμού συμπεριλάμβανε, μεταξύ άλλων, την εφαρμογή κοινών κανόνων λειτουργίας των ΣΠΙ, την εφαρμογή κώδικα δεοντολογίας προσωπικού και τον καθορισμό του ρόλου

του Γενικού Διευθυντή και της Διεύθυνσης του Οργανισμού. Επιπλέον, αναθεωρήθηκαν οι πολιτικές προβλέψεων για καθυστερήσεις και έκτοτε εφαρμόζεται κοινή πιστωτική πολιτική σε όλα τα ΣΠΙ. Ενισχύθηκε επίσης ο θεσμός του ανεξάρτητου Εσωτερικού Ελέγχου και της Μονάδας Διαχείρισης Κινδύνων, ενώ παράλληλα παρακολουθούνται τα όρια σημαντικών κινδύνων (risk limits) σε ενοποιημένη βάση για τον Συνεργατισμό.

Τον Μάρτιο του 2014 έγινε η ανακεφαλαιοποίηση του Συνεργατισμού με ενίσχυση κεφαλαίων €1,5 δις. Το ποσό αυτό είχε εξ αρχής συμπεριληφθεί στον δανεισμό της Κυπριακής Δημοκρατίας ύψους €10 δις (τελικά χρησιμοποιήθηκαν μόνο €7,3 δις) με βάση τις πρόνοιες του Μνημονίου του 2013. Η Κυπριακή Δημοκρατία με την παραχώρηση του ομολόγου €1,5 δις πήρε ως αντάλλαγμα μετοχές που αντιστοιχούν στο 99% της ιδιοκτησίας της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας. Οι παλαιοί μέτοχοι/μέλη του Συνεργατισμού περιορίστηκαν στο 1% υπόλοιπο της ιδιοκτησίας. (Η ανακεφαλαιοποίηση του Συνεργατισμού θα αναλυθεί περαιτέρω πιο κάτω σε αυτή τη μελέτη).

Επιπλέον, μέσω του Σχεδίου Αναδιάρθρωσης επιδιώκεται η βελτίωση της αποδοτικότητας και η μείωση κόστους. Το δίκτυο των υποκαταστημάτων μειώθηκε από 292 στις 31 Δεκεμβρίου 2014 σε 252 υποκαταστήματα σήμερα. Παράλληλα ο αριθμός του προσωπικού μειώθηκε κατά περίπου 300 άτομα μέσω εφαρμογής Σχεδίου Εθελοντικής Αποχώρησης τον Απρίλιο του 2014 ενώ οι μισθοί του προσωπικού μειώθηκαν πέραν του 15%.⁸ Με το πρόσφατο Σχέδιο Εθελοντικής Αποχώρησης θα αποχωρήσουν ακόμα 80 άτομα (Stockwatch, 15/9/2016).⁹ Ο Συνεργατισμός σήμερα εργοδοτεί περίπου 2.700 άτομα. Επίσης, με βάση το Σχέδιο Αναδιάρθρωσης όλο το προσωπικό μεταφέρεται κάτω από την ομπρέλα της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας, έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα εναλλαξιμότητας και μετακίνησης του προσωπικού.

⁸ Μείωση κόστους προσωπικού περίπου κατά €12,7 εκατ. ετησίως.

⁹ Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι έχουν γίνει αρκετές προσλήψεις ατόμων που έφυγαν από άλλες τράπεζες.

Τα πρώτα σημάδια προόδου στον Συνεργατισμό επιβεβαιώθηκαν τον Οκτώβριο του 2014, όταν η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα πέρασε με επιτυχία τη δοκιμασία των «τεστ αντοχής» της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ).¹⁰ Η αξιολόγηση/τεστ της ΕΚΤ συμπεριλάμβανε έλεγχο της ποιότητας των στοιχείων ενεργητικού του Συνεργατισμού και τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν χρειάζονται οποιεσδήποτε άλλες προβλέψεις (Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα). Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης/τεστ της ΕΚΤ για τον Συνεργατισμό χαρακτηρίστηκαν ως αρκετά ικανοποιητικά.

Εκτός από τη βελτίωση της λειτουργίας του Συνεργατισμού, μέσω του προγράμματος εξυγίανσης του Συνεργατισμού, ήλθαν στην επιφάνεια σκάνδαλα εκατομμυρίων που αφορούσαν παραδοσιακές πρακτικές κακοδιαχείρισης και ατασθαλιών που σημειώθηκαν σε κάποια από τα 95 ανεξάρτητα Συνεργατικά. Σκάνδαλα κατάχρησης εκατομμυρίων, όπως τις υποθέσεις της ΣΠΕ Αγίας Φύλας, είναι ήδη υπό διερεύνηση και αποτελούν κατάλοιπα κακοδιαχείρισης, ανεπαρκούς διοίκησης και εποπτείας. Με το Σχέδιο Αναδιάρθρωσης που εφαρμόζεται από το 2014 τα φαινόμενα αυτά έχουν πλέον εκλείψει. Ο Συνεργατισμός έχει λάβει τα εύσημα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόοδο που έχει σημειώσει σε θέματα οργάνωσης και εταιρικής διακυβέρνησης.

Ο Συνεργατισμός σήμερα υπόκειται σε αυστηρή και πολυεπίπεδη εποπτεία - από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα). Επίσης από το 2014, η ΣΚΤ εμπίπτει στο πλαίσιο αρμοδιοτήτων του Γενικού Ελεγκτή.¹¹

¹⁰ Με πλεόνασμα €331 εκ. και ίδια κεφάλαια 9,3% στο ακραίο σενάριο. Στο βασικό σενάριο €526 εκ. πλεόνασμα και ίδια κεφάλαια 14,1%.

¹¹ Ο πρώτος έλεγχος έγινε την περίοδο Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 2015 και ανέδειξε σοβαρά ζητήματα διαφάνειας σε θέματα διαδικασίας προσλήψεων, προσλήψεις κατά την περίοδο αναδιάρθρωσης του οργανισμού, προσλήψεις χωρίς αιτήσεις, παροχή δανείων με προνομιακά επιτόκια σε υπαλλήλους κτλ. Επιπρόσθετα σημειώνεται ότι επί του παρόντος συζητείται πρόταση νόμου του Προέδρου του ΔΗΣΥ Α. Νεοφύτου η οποία ουσιαστικά αφαιρεί την αρμοδιότητα του διαχειριστικού ελέγχου της ΣΚΤ από τον Γενικό Ελεγκτή, διατηρώντας μόνο τον οικονομικό έλεγχο και την έκφραση γνώμης επί των οικονομικών καταστάσεων (Stockwatch, 3/10/2016). Η εν λόγω πρόταση νόμου στηρίζεται στο επιχείρημα ότι η ΣΚΤ ελέγχεται ήδη από την Κεντρική Τράπεζα και τον Ενιαίο Εποπτικό

Από τις αρχές του 2015 έγινε αναβάθμιση και ενοποίηση των λογισμικών συστημάτων των 18 Συνεργατικών ενοποιώντας όλα τα σημεία εξυπηρέτησης των πελατών του Συνεργατισμού. Έτσι παρέχεται η δυνατότητα στους πελάτες να διενεργούν τις συναλλαγές τους από οποιοδήποτε συνεργατικό ίδρυμα παγκύπρια ή στη Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα ανεξαρτήτως σε ποιο υποκατάστημα υπάγεται ο λογαριασμός τους.

Οι κεντροποιήσεις Μονάδων συμπεριλαμβάνονται επίσης στο Σχέδιο Αναδιάρθρωσης του Συνεργατισμού. Έχουν ήδη ενοποιηθεί η Μονάδα Κανονιστικής Συμμόρφωσης και η Μονάδα Ελέγχου. Η Ανώτερη Διεύθυνση Τεχνολογίας ενσωματώθηκε πλήρως στη δομή της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας (Φιλελεύθερος, 30/6/2016). Η κεντροποίηση της Οικονομικής Διεύθυνσης θα πρέπει να ολοκληρωθεί μέχρι το Δεκέμβριο του 2016 ενώ οι υπόλοιπες Μονάδες μέχρι τον Ιούνιο του 2017.

Για τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου των 1.400 ιδιόκτητων ακινήτων που διαθέτει ο Συνεργατισμός, αξίας περίπου €600 εκατ., έχει συσταθεί η Διεύθυνση Διαχείρισης Ακινήτων (Φιλελεύθερος, 28/3/2016). Το χαρτοφυλάκιο αποτελείται κυρίως από εμπορικά ακίνητα (55%), γη (32%), βιομηχανικά ακίνητα (9%), ελάχιστα στεγαστικά (3%) και άλλα ακίνητα (1%).

Όπως και για τα υπόλοιπα πιστωτικά ιδρύματα στη Κύπρο, το πρόβλημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων αποτελεί προτεραιότητα για τον Συνεργατισμό. Για την αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, δημιουργήθηκε η Διεύθυνση Διαχείρισης Μη Εξυπηρετούμενων Χορηγήσεων (ΔΔΜΕΧ), η οποία είναι σε πλήρη λειτουργία από τον Μάιο του 2014 και διαθέτει προσωπικό σε όλες τις επαρχίες. Απώτερος στόχος είναι η βιώσιμη αναδιάρθρωση των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων. Για πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση των καθυστερήσεων η ΔΔΜΕΧ έχει

Μηχανισμό της ΕΚΤ και επομένως δεν χρειάζεται τρίτος έλεγχος. Η εναλλακτική θέση είναι ότι ο ρόλος του Γενικού Ελεγκτή είναι απαραίτητος για ενημέρωση των πολιτών, διατήρηση του ελέγχου και της διαφάνειας.

πρόσφατα ξεκινήσει συνεργασία με διεθνή οίκο με εμπειρία στη διαχείριση δανείων σε καθυστέρηση.

Η πορεία των αναδιρθρώσεων στον Συνεργατισμό βρίσκεται σε καλό δρόμο. Γίνονται περίπου 1.000 αναδιρθρώσεις κάθε μήνα και ο Συνεργατισμός έχει χαρακτηριστεί ως «εργοστάσιο αναδιρθρώσεων» (Σημερινή, 7/7/2016). Το μοντέλο αναδιρθρώσεων που ακολουθεί ο Συνεργατισμός αποτελεί πρότυπο και για τις άλλες τράπεζες. Από την ημερομηνία έναρξης του έργου της Μονάδας Αναδιρθρώσεων έχουν συνολικά αναδιρθρωθεί περίπου 17,2 χιλιάδες λογαριασμοί συνολικού ύψους €2 δις (Φιλελεύθερος, 11/10/2016). Το 2015 έχουν αναδιρθρωθεί συνολικά μη εξυπηρετούμενα δάνεια πέραν του ενός 1 δις (€1,03 δις), τα οποία αφορούσαν περίπου 40.000 πολίτες. Για το 2016 προβλέπεται περαιτέρω αύξηση του ρυθμού αναδιρθρώσεων με στόχο να ξεπεράσουν το €1 δις. Για το Α' εξάμηνο του τρέχοντος έτους υλοποιήθηκαν αναδιρθρώσεις συνολικού ποσού €660 εκατ. (Φιλελεύθερος, 28/3/2016).

Τα δάνεια με καθυστέρηση πέραν των 90 ημερών σημειώνουν συνεχή μείωση. Στις αρχές του 2016 ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων μειώθηκε κάτω του 50% ως προς το σύνολο των δανείων. Κατά το τέλος του Ιουνίου 2016 τα δάνεια σε καθυστέρηση πέραν των 90 ημερών έχουν μειωθεί στα €5,95 δις, επιτυχαίνοντας τον στόχο των €6 δις έξι μήνες ενωρίτερα (Σημερινή, 7/7/2016).¹² Ο Συνεργατισμός δεν ενδιαφέρεται για ανταλλαγή ακινήτων έναντι διαγραφής χρεών μη εξυπηρετούμενων δανείων. Απεναντίας, καταβάλλονται προσπάθειες για εξεύρεση βιώσιμης λύσης έτσι ώστε οι οφειλέτες να διατηρήσουν τις περιουσίες τους.

Γενικά το σχέδιο αναδιάρθρωσης και αναδιοργάνωσης του Συνεργατισμού έχει επιφέρει σημαντικές βελτιώσεις στη λειτουργία του οργανισμού. Υπάρχει ωστόσο η εντύπωση ότι η λειτουργία του Συνεργατισμού σήμερα έχει αλλάξει σταδιακά και το χαρακτήρα του. Μεγάλη μερίδα των πολιτών

¹² Στις 30/6/2014 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ήταν €7 δις, ποσοστό 52,62%.

σήμερα θεωρεί ότι η ΣΚΤ σταδιακά συμπορεύεται με τις υπόλοιπες εμπορικές τράπεζες με ορατό τον κίνδυνο υποβάθμισης του τοπικού χαρακτήρα και της ανθρώπινης προσέγγισης του Κινήματος. Τα στοιχεία αυτά διαχρονικά αποτέλεσαν ίσως το σημαντικότερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του Συνεργατισμού. Επομένως, χρειάζεται ισοζύγιο μεταξύ διατήρησης χαρακτήρα και βελτιωτικών αλλαγών στη λειτουργία του κινήματος.

ΙΙΙ. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗ: «ΔΙΑΣΩΣΗ Ή ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΕΛΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ»;

Μετά τα γεγονότα του 2013, είχε υπολογισθεί ότι ο Συνεργατισμός χρειαζόταν άμεση ανακεφαλαιοποίηση της τάξης του €1,5 δις. Τον Μάρτιο του 2014 η κυβέρνηση παραχώρησε στο Συνεργατισμό ομόλογο ύψους €1,5 δις.¹³ Ως αντάλλαγμα της κρατικής χρηματοδότησης, το κράτος πήρε μετοχές που αντιστοιχούσαν σε ποσοστό ιδιοκτησίας 99% της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας (ΣΚΤ). Με αυτό τον τρόπο, το κράτος κατέληξε ως ο κύριος μέτοχος και ιδιοκτήτης του Συνεργατισμού. Το υπόλοιπο 1% της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας¹⁴ το κατέχει η Συνεργατική Εταιρεία Συμμετοχών (ΣΕΣ), εκπροσωπώντας τους 400.000 αρχικούς μετόχους/μέλη¹⁵ του Συνεργατισμού (Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα).

Το οριζόντιο κούρεμα καταθέσεων που συζητείτο στο πρώτο Eurogroup του Μαρτίου του 2013 θα επηρέαζε τις €15 δις καταθέσεις¹⁶ του Συνεργατισμού σε μεγάλο βαθμό. Ο αλόγιστος δανεισμός που συνεχίσθηκε μέσω του Μηχανισμού Παροχής Έκτακτης Ρευστότητας της ΕΚΤ (ELA) θα επηρέαζε όλα τα τραπεζικά ιδρύματα. Κούρεμα καταθέσεων στο Συνεργατικό Πιστωτικό Κίνημα δεν έγινε, όμως, σε αντάλλαγμα της κρατικής στήριξης, οι αρχικοί μέτοχοι/μέλη ουσιαστικά πλήρωσαν το βαρύ τίμημα αφού αυθημερόν έχασαν το 99% της ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού.

Η τότε ηγεσία του Συνεργατισμού δεν στήριξε τους αρχικούς μετόχους/μέλη και την ιδέα του Συνεργατισμού. Με απάθεια ίσως και με συναίνεση, όχι μόνο δεν αντέδρασαν σε μια τέτοια συναλλαγή αλλά απεναντίας προσπαθούσαν να συγκρατήσουν τους 400.000 μετόχους/μέλη

¹³ Το ποσό αυτό είχε υπολογιστεί στη μνημονιακή χρηματοδότηση που συμφωνήθηκε μεταξύ Τρόικας και Κυπριακής Δημοκρατίας.

¹⁴ Σημειώνεται ότι η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, μετά την ανακεφαλαιοποίηση €1,5 δις, κατείχε το 99% των 18 Συνεργατικών Πιστωτικών Ιδρυμάτων.

¹⁵ Οι ΣΠΕ είχαν πελάτες/μέλη ενώ τα Συνεργατικά Ταμιευτήρια παραχωρούσαν και μετοχές στα μέλη τους.

¹⁶ Οι καταθέσεις πελατών με βάση τις επίσημες οικονομικές καταστάσεις της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας 31/12/2012 ανέρχονταν στα €15,2 δις.

και να τους καθυστερήσουν καλλιεργώντας τη ψευδαίσθηση ότι η παραχώρηση 99% ιδιοκτησίας στο κράτος είναι κάτι προσωρινό και ότι στο μέλλον θα ανακτήσουν τη χαμένη ιδιοκτησία του Συνεργατισμού από το κράτος. Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, το τότε ανώτατο στέλεχος του Συνεργατισμού, Ε. Χλωρακιώτης, ήταν στο στόχαστρο για προνομιακή μεταχείριση με 59 δάνεια συνολικού ύψους €11 εκατ. (Πολίτης, 25/4/2015). Ενδεχομένως, εάν δεν υπήρχε αυτό το σοβαρό πρόβλημα, η όλη στάση της ηγεσίας του Συνεργατισμού να ήταν διαφορετική: δηλαδή, με μια πειστική επιχειρηματολογία και σταθερή στάση να μην μετατρεπόταν ο Συνεργατισμός σε κρατική τράπεζα με τόση ευκολία.

Στη συνέχεια, μετά από εκτιμήσεις του Οίκου PwC (PriceWaterhouseCoopers) αποφασίστηκε ότι υπάρχουν περαιτέρω ανάγκες ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού, της τάξης €175 εκατ. Έτσι τέλος του 2015, ο Συνεργατισμός έλαβε δεύτερη κρατική στήριξη ύψους €175 εκατ., ποσό το οποίο προήλθε από Ειδικό Ταμείο Ανακεφαλαιοποίησης. Μετά τη δεύτερη χρηματοδότηση, το Ταμείο Ανακεφαλαιοποίησης προστέθηκε ως ο νέος μέτοχος της ΣΚΤ¹⁷ με ποσοστό ιδιοκτησίας 21,875%. Το ποσοστό ιδιοκτησίας του κράτους από 99% μειώθηκε στο 77,5%, ενώ το ποσοστό ιδιοκτησίας των αρχικών μετόχων/μελών από 1% μειώθηκε περαιτέρω στο 0,779% (Stockwatch, 9/5/2016).

Πίνακας 1

Ποσοστά ιδιοκτησίας της ΣΚΤ	
Κυπριακή Δημοκρατία	77,5%
Ειδικό Ταμείο Ανακεφαλαιοποίησης	21,87%
Αρχικοί Μέτοχοι/Μέλη	0,77%

Πηγή: Stockwatch 9/5/2016

¹⁷ Η ΣΚΤ είναι πλέον 100% ιδιοκτήτης των 18 ΣΠΙ.

Επισημαίνονται τα σημαντικότερα παράλογα και παράδοξα της ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού:

1. Το κράτος με την αρχική ανακεφαλαιοποίηση των €1,5 δις, απέκτησε το 99% ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού.
2. Οι (αρχικοί) μέτοχοι/μέλη τη συγκεκριμένη περίοδο περιορίστηκαν στο 1% μερίδιο ιδιοκτησίας. Σημειώνεται συναφώς ότι εκείνη την περίοδο υπήρχαν περίπου €15 δις καταθέσεις. (Ένα μέρος από αυτές τις καταθέσεις άνηκε/ανήκει στους αρχικούς μετόχους/μέλη).
3. Το Ειδικό Ταμείο Ανακεφαλαιοποίησης με την παραχώρηση των επιπρόσθετων €175 εκατ. απέκτησε ποσοστό ιδιοκτησίας 21,87%.
4. Μετά τη δεύτερη χρηματοδότηση, το 1% μερίδιο ιδιοκτησίας που είχε απομείνει στους αρχικούς μετόχους/μέλη μειώθηκε περαιτέρω στο 0,77% (νέα μείωση κατά 23% δηλαδή).
5. Την περίοδο της ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού το κράτος και διάφοροι κρατικοί φορείς συνολικά χρωστούσαν στον Συνεργατισμό περίπου €2 δις (www.offsite.com.cy). Αυτό το δεδομένο δεν λήφθηκε υπ' όψιν προτού το κράτος αποκτήσει εν ριπή οφθαλμού και με αμφισβητούμενο πλέον τρόπο το 99% της ιδιοκτησίας της ΣΚΤ.
6. Ο Συνεργατισμός για τον δανεισμό που παραχώρησε διαχρονικά στο κράτος και στους διάφορους κρατικούς φορείς χρεώνει το κράτος με επιτόκιο 1,5%. Αντίθετα, η κυβέρνηση για τη χρηματοδότηση των €1,5 δις, δανείστηκε από την Τρόικα με επιτόκιο 3% και στη συνέχεια χρεώνει τον Συνεργατισμό με επιτόκιο 10% - κλασσικό παράδειγμα τοκογλυφίας.
7. Στην ουσία όλη η περιουσία του Συνεργατισμού, συμπεριλαμβανομένου των 18 Συνεργατικών Πιστωτικών Ιδρυμάτων (ΣΠΙ), όλα τα ιδιόκτητα ακίνητα, εμπορικές δραστηριότητες και σωρεία εταιρειών που ελέγχει ο Συνεργατισμός παραδόξως ανήκουν πλέον στο κράτος με συνολικό ποσοστό ιδιοκτησίας πέραν του 99%.
8. Από την άλλη πλευρά, οι 400.000 αρχικοί μέτοχοι/μέλη, οι οποίοι ίδρυσαν το Συνεργατισμό, έχουν συμβάλει διαχρονικά στην εδραίωση του κινήματος, στην απόκτηση των περιουσιακών στοιχείων και στην

ίδρυση των εμπορικών επιχειρήσεων του Συνεργατισμού, έχουν καταλήξει με ένα πενιχρό ποσοστό ιδιοκτησίας κάτω του 1%.

Λαμβάνοντας σφαιρικά υπ' όψιν όλα τα οικονομικά δεδομένα, φαίνεται ότι ο ανορθόδοξος τρόπος με τον οποίο έγινε η ανακεφαλαιοποίηση του Συνεργατικού Πιστωτικού Κινήματος και η ανατροπή της ιδιοκτησιακής του δομής κρύβει κάποια σκοπιμότητα. Οι όροι της ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού δεν έχουν επαρκή λογική βάση.

Επιπλέον, ουδέποτε παρουσιάστηκε οποιοδήποτε στοιχείο σχετικά με το πώς εκτιμήθηκε η αξία του Συνεργατισμού και πως υπολογίστηκε το €1,5 δις τίμημα ως αντιπροσωπευτικό για το 99% ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού που παρέλαβε το κράτος. Ο τρόπος καθορισμού της αξίας του Συνεργατισμού στο €1,5 δις παραμένει αδιευκρίνιστος.

Στην περίπτωση ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού, δεν εξετάστηκαν καθόλου εναλλακτικές προτάσεις χρηματοδότησης οι οποίες δεν συμπεριλάμβαναν ως αντάλλαγμα το 99% της ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού. Υπενθυμίζεται ότι ο Συνεργατισμός διαχρονικά είχε στηρίξει το ίδιο το κράτος και άλλους κρατικούς φορείς. Στη συγκεκριμένη στιγμή το κράτος χρωστούσε στον Συνεργατισμό περίπου €2 δις.¹⁸ Αρκετά από αυτά τα δάνεια είχαν καταστεί μη εξυπηρετούμενα, αφού το ίδιο το κράτος, αρκετοί δήμοι, κοινότητες κτλ, ήταν ήδη στα πρόθυρα χρεοκοπίας και δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Καμία έμφαση δεν δόθηκε στους πιο πάνω παράγοντες που αναμφισβήτητα αποτέλεσαν τη ρίζα του προβλήματος της έλλειψης ρευστότητας και της ανάγκης ανακεφαλαιοποίησης που παρουσιάστηκε μετέπειτα στο Συνεργατισμό.

¹⁸ Παραχώρησε στο κράτος ομόλογο ύψους €900 εκατ. και επιπλέον στήριξε διάφορους κρατικούς φορείς, δήμους, κοινοτικά συμβούλια κτλ με χρηματοδότηση περίπου €1 δις.

Το γεγονός ότι εκκρεμούσαν συνολικές κρατικές οφειλές προς τον Συνεργατισμό περίπου €2 δις αγνοήθηκε παντελώς και η επιλογή συμψηφισμού των δανείων δεν εξετάστηκε καθόλου. Ακόμη και να γινόταν μια μορφή συμψηφισμού των οφειλών του κράτους (περίπου €2 δις προς τον Συνεργατισμό), με το κρατικό ομόλογο της ανακεφαλαιοποίησης €1,5 δις προς τον Συνεργατισμό, το κράτος θα συνέχιζε να χρωστά στο Συνεργατισμό ακόμη €500 εκατ. Σε διάφορες τοποθετήσεις τους κυβερνητικοί αξιωματούχοι, περιλαμβανομένου και του Υπουργού Οικονομικών Χ. Γεωργιάδη, προσπαθούν να επεξηγήσουν γιατί δεν έγινε ο συμψηφισμός των δανείων αφού το κράτος ήδη χρωστά στο Συνεργατισμό €2 δις. Συγκεκριμένα, δεν θεωρούν τον συμψηφισμό ως ορθή ενέργεια καθώς πιστεύουν ότι «άλλο το ένα δάνειο άλλο το άλλο...».

Το κράτος θα μπορούσε να στηρίξει το Συνεργατισμό χωρίς να απαιτήσει αντάλλαγμα 99% της ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού. (Εναλλακτικά, θα μπορούσε με αυτή τη στήριξη το κράτος να έπαιρνε μόνο το 30% ή ακόμα και το 50% της ΣΚΤ ή ακόμα να μην τεθεί θέμα αλλαγής της ιδιοκτησιακής δομής). Άλλωστε, αυτό είχε πράξει και στο παρελθόν με τη στήριξη άλλων κυπριακών τραπεζών. Η πρακτική διάσωσης έναντι ανταλλάγματος μεριδίου ιδιοκτησίας δεν αποτελούσε πάγια πρακτική του κράτους που εφαρμόστηκε ευρέως στη διάσωση/ανακεφαλαιοποίηση των κυπριακών τραπεζών, παρά μόνο επιβλήθηκε στην περίπτωση του Συνεργατισμού. Συγκεκριμένα, η Κυπριακή Δημοκρατία το 2012 παραχώρησε €1,8 δις στην ήδη χρεοκοπημένη Λαϊκή Τράπεζα, χωρίς να απαιτήσει ως αντάλλαγμα τη μεταβίβαση μέρους ή ολόκληρης της ιδιοκτησίας της εν λόγω τράπεζας.¹⁹

Η αδικία και το στοιχείο της μη ορθολογιστικής πολιτικής δεν παρατηρούνται μόνο στην περίπτωση «στήριξης» του Συνεργατισμού, με τη συντριβή των 400.000 παλαιών μετόχων/μελών και τις συγκροτημένες προσπάθειες της κυβέρνησης για ιδιωτικοποίηση του Συνεργατισμού, αλλά

¹⁹ Αυτό θα μπορούσε εύκολα να τεθεί ως προϋπόθεση, αφού η Λαϊκή Τράπεζα θα μπορούσε άμεσα να εκδώσει μετοχές προς το κράτος ως αντάλλαγμα της κρατικής στήριξης που έλαβε. Αυτό δεν απαιτήθηκε.

αποτελούν επαναλαμβανόμενο φαινόμενο που χαρακτηρίζει τις πρακτικές που εφάρμοσε τα τελευταία χρόνια η κυβέρνηση. Είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στους χειρισμούς της κυβέρνησης για τα τραπεζικά ιδρύματα, όπου μια μεγάλη μερίδα πολιτών έχει υποστεί ανεπανόρθωτη ζημιά ενώ άλλοι παίχτες έχουν ευνοηθεί στο μέγιστο. Συγκεκριμένα:

- ο Οι 88.000 πρώην μέτοχοι της Τράπεζας Κύπρου έχουν βίαια περιθωριοποιηθεί με εκμηδενισμό της αξίας των μετοχών τους, παρόλο που είχαν χρυσοπληρώσει τις αρχικές μετοχές της Τράπεζας Κύπρου. Σήμερα εκπροσωπούν ένα γελοίο ποσοστό στην ιδιοκτησιακή δομή της Τράπεζας Κύπρου, της τάξης του 0,4% (Σημερινή, 13/4/2014 Σταύρος Ζένιος). Παράλληλα, η ηγεσία της μεγαλύτερης τράπεζας στην Κύπρο έχει περάσει με τόση ευκολία σε ξένα χέρια. Εύλογα διερωτάται κανείς πλέον ποια είναι η ουσία του «*Κοινό Κυπρίων*»;
- ο Επιπλέον οι τίτλοι μετόχων της Λαϊκής Τράπεζας έχουν επίσημα διαγραφεί από το Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου²⁰ (Ετήσια Έκθεση ΧΑΚ 2013, www.cse.com.cy) χωρίς να έχει γίνει οποιαδήποτε εκκαθάριση-πτώχευση της εν λόγω τράπεζας, όπως προβλέπεται από διεθνείς πρακτικές.
- ο Εάν γινόταν «οργανωμένη πτώχευση» και εκκαθάριση της Λαϊκής Τράπεζας θα μπορούσαν να αποζημιωθούν, έστω και μερικώς, οι εκτεθειμένοι πιστωτές, μέτοχοι, κάτοχοι αξιογράφων, κουρεμένοι κτλ. Τελικά τα συμφέροντα της Λαϊκής Τράπεζας στη Τράπεζα Κύπρου σήμερα ανέρχονται στο 9,6% (www.bankofcyprus.com).
- ο Οι 6.500 κουρεμένοι καταθέτες των δυο μεγάλων τραπεζών της Κύπρου συνεισέφεραν αναγκαστικά περίπου €8 δις (Stockwatch,

²⁰ Ακολούθησε διαγραφή μετοχών της Λαϊκής Τράπεζας από το Χρηματιστήριο Αθηνών (www.reporter.gr, 19/07/2013)

16/9/2016). Ως αντάλλαγμα πήραν μετοχές της Τράπεζας Κύπρου πολύ μικρότερης αξίας.

- ο Επιπλέον οι κάτοχοι αξιογράφων με €1,3 δις συνεισέφεραν στην ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών αφού τα σκανδαλώδη αξιόγραφα μετατράπηκαν αναγκαστικά σε μετοχές και ως αντάλλαγμα έλαβαν ένα ανεπαίσθητο ποσοστό ιδιοκτησίας στην Τράπεζα Κύπρου (www.24h.com.cy, 23/5/2016).

Από την άλλη πλευρά όμως, κάποιος φαίνεται να έχουν τύχει προνομιακής μεταχείρισης και να έχουν «συμπωματικά» επωφεληθεί στο μέγιστο από τους χειρισμούς της κυβέρνησης όσον αφορά το μέλλον των πρώην κυπριακών τραπεζών. Εννοείται φυσικά, όπως έχει προαναφερθεί, ότι κάποιος είχαν περιθωριοποιηθεί από προηγουμένως ούτως ώστε με σχετική ευκολία να εισέλθουν οι νέοι παίχτες στο κυπριακό τραπεζικό προσκήνιο. Πρέπει να αναφερθεί το ποσό δισεκατομμυρίων (σχεδόν €10 δις συνολικά) που αναγκαστικά συνεισέφεραν οι προαναφερόμενοι κουρεμένοι, πρώην μέτοχοι, κάτοχοι αξιογράφων κτλ, και το τι πήραν, συγκριτικά με το τι έδωσε ο W. Ross, η Τράπεζα Πειραιώς και οι υπόλοιποι, και το τι πήραν ως αντάλλαγμα της «σωτήριας» συνεισφοράς τους. Η δυσαναλογία συνεισφοράς και ανταλλάγματος είναι οφθαλμοφανής. Συγκεκριμένα:

- ο Ο αμερικανός μεγαλοεπενδυτής W. Ross με περίπου €400 εκατ. κατάφερε να θέσει υπό τον έλεγχο του το 19% της αναγεννημένης πλέον Τράπεζας Κύπρου, της μεγαλύτερης τράπεζας της χώρας. Ενώ όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως οι παλαιοί μέτοχοι της Τράπεζας Κύπρου, κάτοχοι αξιογράφων και κουρεμένοι, έχουν απολέσει τεράστιο πλούτο.
- ο Αρκετά ευνοημένη είναι και η Τράπεζα Πειραιώς, όπου εξασφάλισε όλα τα υποκαταστήματα των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα, έναντι ενός πινακίου φακής, €524 εκατ. (Φιλελεύθερος, 04/03/2015).

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Τράπεζα Πειραιώς το 2012 αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα και έκλεισε τη χρονιά με €400 εκατ. ζημιά. Ενώ με την εξαγορά των κυπριακών υποκαταστημάτων, η Τράπεζα Πειραιώς όχι μόνο «αναστήθηκε», αλλά έγινε η μεγαλύτερη ελληνική τράπεζα και το 2013 αναγνώρισε καθαρά κέρδη €3,6 δις! Από αυτή τη συναλλαγή η Τράπεζα Πειραιώς επωφεληθήκε με €3,4 δις «αρνητική υπεραξία», και φυσικά αντίστοιχη ήταν η ζημιά που υπέστη ο Κύπριος φορολογούμενος. Η Κεντρική Τράπεζα Κύπρου επικρίθηκε για αυτή τη συναλλαγή υποστηρίζοντας όμως ότι υλοποιούσε «πολιτικές αποφάσεις» (Stockwatch, 21/5/2013).

- ο Ακόμη και το ίδιο το κυπριακό κράτος ανήκει στην κατηγορία των «ευνοούμενων εις βάρος άλλων», αφού με την ανορθόδοξη πρακτική της ανακεφαλαιοποίησης (€1,5 δις + €175 εκατ.) το κράτος αυθημερόν ελέγχει πλέον πέραν του 99% των μετοχών της ΣΚΤ, ενώ οι παλαιοί μέτοχοι/μέλη έχουν βίαια περιθωριοποιηθεί κάτω του 1% μεριδίου ιδιοκτησίας.

Είναι αδιανόητο το γεγονός ότι από τις πρακτικές που εφαρμόζει η κυβέρνηση, κάποιοι (κουρεμένοι, πρώην μέτοχοι, κάτοχοι αξιογράφων κτλ) χάνουν τα πάντα μέσα σε μια νύχτα, ενώ παράλληλα κάποιοι άλλοι (Τράπεζα Πειραιώς, W. Ross κτλ) αστραπιαία κερδίζουν δισεκατομμύρια εις βάρος άλλων. Οι επόμενοι ευνοούμενοι στη σειρά είναι οι επίδοξοι νέοι επενδυτές του Συνεργατισμού που караδοκούν να αγοράσουν το μερίδιο ιδιοκτησίας που το κράτος θα διαθέσει σύντομα προς πώληση. Το ερώτημα όμως παραμένει ποιά συμφέροντα κρύβονται πίσω από αυτές τις αποφάσεις;

Το κυπριακό κούρεμα αποτελεί μελανό στίγμα στην παγκόσμια ιστορία. Ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Ν. Αναστασιάδης προεκλογικά, ακόμη παραμονές του κουρέματος, «δεσμευόταν» ότι δεν θα γίνει κούρεμα (Stockwatch, 08/03/2013). Παρ' όλες τις προεδρικές του δεσμεύσεις, στις

16 Μαρτίου 2013, ο Πρόεδρος Ν. Αναστασιάδης αποδέχτηκε κούρεμα καταθέσεων. Τριάμισι χρόνια αργότερα η κυπριακή κοινωνία ακόμη βιώνει τις συνέπειες που ακολούθησαν.

Το τίμημα ήταν πολύ βαρύ: €8 δις καταθέσεις εξανεμίστηκαν μέσα σε μια νύχτα, ακολούθησαν μεγάλες εκροές καταθέσεων καθώς και €3,4 δις ζημιά από την απώλεια των κυπριακών τραπεζικών υποκαταστημάτων στην Ελλάδα. Επήλθε μια μεγάλη συντριβή σε διάφορα επίπεδα. Ως αποτέλεσμα υπήρξαν πρωτοφανή επίπεδα φτώχειας με τρομερό κοινωνικό κόστος ενώ ανυπολόγιστες ήταν και οι ζημιές του επιχειρηματικού κόσμου. Και όλα αυτά για χάριν €7,3 δις ευρωπαϊκής «αλληλεγγύης».

Από την άλλη πλευρά όμως, ο Ιταλός Πρωθυπουργός Ματέο Ρέτζι παρ' όλο που η χώρα του αντιμετωπίζει, μεταξύ άλλων, €400 δις μη εξυπηρετούμενα δάνεια, στάθηκε στο ύψος του και αντιστάθηκε στις πιέσεις για εφαρμογή της οδηγίας για Ανάκαμψη και Εξυγίανση Τραπεζών που περιλαμβάνει και το εργαλείο του κουρέματος καταθέσεων (bail-in). Αξιοσημείωτη είναι και η επιστολή που έστειλε ο Σύνδεσμος Καταθετών Λαϊκής Τράπεζας (ΣΥΚΑΛΑ) συγχαίροντας τον Ιταλό Πρωθυπουργό για τη στάση του κατά του κουρέματος των ιταλικών καταθέσεων (www.dialogos.com.cy).

Αρκετές θυσίες έχουν γίνει σχετικά με την αναδιάρθρωση του Συνεργατισμού και το έργο της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας είναι αξιόπαινο. Είναι ανεξήγητο όμως, όπως και οι υπόλοιπες πολιτικές αποφάσεις που έχουν ληφθεί για το κυπριακό τραπεζικό σύστημα, γιατί μετά την «εξυγίανση» μετά από τόσες θυσίες, στο τέλος να επωφελούνται ιδιωτικά συμφέροντα. Τελικά, στο κεφάλαιο ιδιωτικοποίησης δημόσιου πλούτου, η εφαρμογή κομματικών ιδεολογιών με εξυπηρέτηση ιδιοτελών συμφερόντων στη σημερινή συγκυρία αποτελεί πάγια πρακτική της κυβέρνησης.

Ουδέποτε εξηγήθηκε γιατί δεν λήφθηκαν καθόλου υπ' όψιν εναλλακτικές προτάσεις ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού, οι οποίες δεν θα επηρέαζαν την ιδιοκτησιακή δομή του Συνεργατισμού. Όπως αποδείχτηκε στην πορεία, απώτερος σκοπός της ανακεφαλαιοποίησης – «διάσωσης» του Συνεργατισμού, ήταν η υποταγή του Συνεργατισμού και το άνοιγμα του δρόμου προς ιδιωτικοποίηση.

Είναι αξιοσημείωτο το πως σε λιγότερο από δύο χρόνια διαφοροποιήθηκε άρδην η άκρως αρνητική εικόνα που είχε δημιουργηθεί για τον Συνεργατισμό. Το 2013/2014 ο Συνεργατισμός παρουσιάζοταν σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης και υπήρχαν διαδόσεις για επικείμενο κούρεμα καταθέσεων, κατάρρευσης κτλ, ενώ σε λιγότερο από δύο χρόνια, διανύοντας ακόμη περίοδο κρίσης, ο Συνεργατισμός παρουσιάζει μια θετική οικονομική εικόνα με διαθέσιμη ρευστότητα περίπου €4 δις. Συγκεκριμένα, το ερώτημα που δημιουργείται είναι κατά πόσο ήταν αντικειμενική και αντιπροσωπευτική η «τραγικότητα» της όλης κατάστασης όπου παρουσιάστηκε τότε για άμεση ανάγκη ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού με €1,5 δις.

Σύμφωνα με δημόσιες δηλώσεις, η κυβέρνηση έχει «ξαγρυπνήσει» για να σώσει τον Συνεργατισμό. Με τη «σωτήρια» επέμβαση της κυβέρνησης²¹ κατάφεραν όχι μόνο να εξαλείψουν τις ανάγκες κουρέματος καταθέσεων αλλά και να «σωθεί ο Συνεργατισμός από το χείλος του κρημνού». Φυσικά το απαιτούμενο αντάλλαγμα ήταν η υποταγή και η ιδιοκτησία του Συνεργατισμού. Η «σωτήρια επέμβαση» της κυβέρνησης ήταν όντως τόσο αποτελεσματική και αναγκαία όπως παρουσιάστηκε; Ενώ υπήρχαν εναλλακτικές λύσεις για την ανακεφαλαιοποίηση, δεν λήφθηκαν υπ' όψιν.

Επιπλέον, δημιουργούνται ερωτήματα κατά πόσον ο σκοπός της όλης παρουσίασης της «κατάστασης εκτάκτου ανάγκης» για άμεση στήριξη από

²¹ Με την ανακεφαλαιοποίηση του €1,5 δις και μετέπειτα με την ένεση ρευστότητας €175 εκατ.

το κράτος ήταν απλά η δικαιολογία για να ανατραπεί η ιδιοκτησιακή δομή του Συνεργατισμού. Φαίνεται ότι απώτερος στόχος ήταν να περιθωριοποιηθούν οι αρχικοί μέτοχοι/μέλη, το κράτος να καταστεί ο νέος ιδιοκτήτης και στη συνέχεια να μπορεί εύκολα να ξεκινήσει τη διαδικασία ιδιωτικοποίησής του. Θα ήταν δύσκολο, εάν όχι αδύνατο, να ξεκινήσει η διαδικασία ιδιωτικοποίησης του Συνεργατισμού ενόσω ήταν ακόμη στα χέρια των αρχικών μετόχων/μελών. Η κυβέρνηση τώρα έχοντας τον πλήρη έλεγχο του Συνεργατισμού μπορεί να προχωρήσει ανεμπόδιστη με το έργο της ιδιωτικοποίησης. Ήδη υπάρχουν σχεδιασμοί για σταδιακή ιδιωτικοποίηση της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας, ικανοποιώντας έτσι, όπως και στην περίπτωση των ημικρατικών οργανισμών, την ιδεολογία της Τρόικας και της κυβέρνησης υπέρ των ιδιωτικοποιήσεων.

IV. ΣΧΕΔΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ

Στις 17 Δεκεμβρίου 2015, ο Υπουργός Οικονομικών μετά από σχετική εισήγηση της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου προς το Υπουργικό Συμβούλιο, εξέδωσε διάταγμα σχετικά με την εισαγωγή του Συνεργατισμού στο ΧΑΚ (Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας, 17/12/2015). Με βάση το εν λόγω διάταγμα, μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2016 η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα πρέπει να προχωρήσει σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες για την εξασφάλιση όλων των απαιτούμενων εγκρίσεων έτσι ώστε να είναι δυνατή ενδεχόμενη εισαγωγή των μετοχών της στο ΧΑΚ από τον Ιούνιο του 2017.²²

Το συγκεκριμένο διάταγμα προβλέπει ότι η διάθεση των μετοχών της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας θα γίνει μέσω δημόσιας πρόσκλησης. Το κοινό θα μπορεί να διεκδικήσει ποσοστό μέχρι 25% από τις προσφερόμενες μετοχές, ενώ το 75% θα διατίθεται στοχευμένα σε μεγάλες εταιρείες μέσω ιδιωτικής προσφοράς. Μετά την ολοκλήρωση της τρίτης έκδοσης μετοχών, το ποσοστό συμμετοχής του κράτους και του Ταμείου Ανακεφαλαιοποίησης στην ιδιοκτησιακή δομή της ΣΚΤ δεν μπορεί να υπερβαίνει το 25%.

Ήδη έχουν ξεκινήσει επαφές και συναντήσεις με εκπροσώπους του ΧΑΚ και της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς. Παράλληλα έχουν προκηρυχθεί προσφορές για πρόσληψη εξειδικευμένου συμβούλου ο οποίος θα αναλάβει την προετοιμασία της εισαγωγής των μετοχών της ΣΚΤ στο ΧΑΚ, αποτίμηση της αξίας των μετοχών καθώς και λειτουργικές αλλαγές ούτως ώστε η ΣΚΤ να συνάδει με δημόσια εταιρεία (ΛΤΔ) (Χαραυγή, 5/10/2016). Στις 10/10/2016 έχει ήδη κατατεθεί το ενημερωτικό δελτίο (prospectus) στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για ένταξη στο ΧΑΚ (Stockwatch, 11/10/2016).

²² Εξετάζεται και η πιθανότητα εισαγωγής των μετοχών της ΣΚΤ και σε άλλο χρηματιστήριο εκτός από το ΧΑΚ.

Η κυβέρνηση ουσιαστικά επιδιώκει την πιστή τήρηση των χρονοδιαγραμμάτων ένταξης της ΣΚΤ στο ΧΑΚ ενώ η αντιπολίτευση επιδιώκει όπως το κράτος διατηρήσει την επένδυση του στον Συνεργατισμό μέχρι το 2019 και παράλληλα να εξετασθεί το ενδεχόμενο επιστροφής του στους αρχικούς μετόχους/μέλη του (Χαραυγή, 5/10/2016).

Έχει κατατεθεί πρόταση νόμου ώστε να απαγορεύεται η διάθεση μέρους ή του συνόλου της συμμετοχής της Κυπριακής Δημοκρατίας στη ΣΚΤ, μέχρι την 31/12/2018. Ο Προϊστάμενος της Μονάδας Διαχείρισης του Υπουργείου Οικονομικών για τον Συνεργατισμό, δήλωσε ότι εάν δεν ληφθούν οι εγκρίσεις για εισαγωγή της ΣΚΤ στο ΧΑΚ μέχρι τις 31/12/2016, το επόμενο μέτρο θα είναι η νομική συγχώνευση των 18 ΣΠΙ σε μια οντότητα (Φιλελεύθερος, 11/10/2016). Οι υποστηρικτές των σχεδίων ιδιωτικοποίησης του Συνεργατισμού επικαλούνται ακόμη και σενάρια κλεισίματος της ΣΚΤ σε περίπτωση που ψηφιστεί η πιο πάνω πρόταση νόμου για αναστολή της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης της ΣΚΤ (Stockwatch, 4/10/2016).

Με την προβλεπόμενη έναρξη της εισαγωγής των μετοχών της ΣΚΤ στο χρηματιστήριο στις 30 Σεπτεμβρίου 2018, υπολογίζεται ότι η ΣΚΤ θα έχει μετοχικό κεφάλαιο περίπου €2 δις. Επομένως με την εισαγωγή του 25% του μετοχικού κεφαλαίου θα αναζητηθούν αρχικά περίπου €500 εκατ. Μέχρι τις 30 Ιουνίου 2020 το κράτος πρέπει να ιδιωτικοποιήσει τουλάχιστον το 75% του Συνεργατισμού. Η διάθεση των μετοχών της ΣΚΤ θα γίνει ως ακολούθως:

- Αρχική εισαγωγή μετοχών – μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 2018, έκδοση μετοχών αξίας τουλάχιστον του 25% του μετοχικού κεφαλαίου.
- 2^η έκδοση – 9 μήνες μετά την πρώτη έκδοση, όχι αργότερα από τις 30 Ιουνίου 2019, έκδοση μετοχών αξίας 25% του μετοχικού κεφαλαίου.

- 3^η έκδοση – 18 μήνες μετά την πρώτη έκδοση μετοχών, όχι αργότερα από τις 30 Ιουνίου 2020, έκδοση μετοχών αξίας 25% του μετοχικού κεφαλαίου.

Σημαντική διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι με βάση το προαναφερθέν διάταγμα η ιδιωτικοποίηση του Συνεργατισμού θα γίνει με ιδιωτική προσφορά προς «δυνητικούς επενδυτές» συμπεριλαμβανομένων διεθνών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, μεγάλων συνεργατικών ή επενδυτικών τραπεζών, ασφαλιστικών εταιρειών, επενδυτικών ή συνταξιοδοτικών ταμείων και μεγάλων θεσμικών επενδυτών του χρηματοπιστωτικού κλάδου. Δηλαδή, με βάση τα σχέδια της κυβέρνησης οι υποψήφιοι νέοι ιδιοκτήτες της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας θα είναι: μεγάλες εταιρείες, τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες και διάφοροι άλλοι μεγαλοεπενδυτές, πιθανότατα ξένων συμφερόντων. Είναι παράλογο, αν όχι αφελές να αναμένει κάποιος ότι οι εν λόγω υποψήφιοι επενδυτές θα διατηρήσουν το πνεύμα και το χαρακτήρα του Συνεργατισμού.

Παράλληλα, όμως, διαφαίνεται ότι με βάση το εν λόγω διάταγμα, η εισαγωγή των μετοχών στο ΧΑΚ δεν είναι υποχρεωτική, νοουμένου ότι η Κυπριακή Δημοκρατία και το Ταμείο Ανακεφαλαιοποίησης διαθέσουν τις μετοχές τους στην Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, με την προϋπόθεση ότι θα τηρηθούν τα πιο πάνω χρονοδιαγράμματα έτσι ώστε το ποσοστό ιδιοκτησίας τους δεν θα υπερβαίνει το 25% του εκδομένου μετοχικού κεφαλαίου (Παράγραφος 11(5) του Διατάγματος).

Επομένως, με βάση τα πιο πάνω διαπιστώνεται ότι τα σχέδια ιδιωτικοποίησης προσανατολίζονται αποκλειστικά προς τη σταδιακή πώληση μεγάλου μεριδίου ιδιοκτησίας της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας στον ιδιωτικό τομέα και ως επί το πλείστον σε μεγάλους επενδυτές και ξένα ιδρύματα. Το αρχικό διάταγμα του Υπουργού Οικονομικών το 2014 προέβλεπε ότι οι αρχικοί μέτοχοι/μέλη του Συνεργατισμού θα είχαν τον πρώτο λόγο στην εξαγορά - επανάκτηση του μεριδίου ιδιοκτησίας που

είχαν απολέσει από το κράτος.²³ Όμως με το νέο διάταγμα η πρόνοια αυτή έχει πλέον καταργηθεί. Το σενάριο για επιστροφή της ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού στους αρχικούς μετόχους/συνεργατιστές όχι μόνο χαρακτηρίζεται ως απομακρυσμένο σενάριο, αλλά φαίνεται ότι πλέον δεν συζητείται καν (Διάλογος, 3/1/2016).

Επιπλέον, έχουν ήδη προγραμματιστεί διαδικασίες πώλησης των ακίνητων και των εμπορικών δραστηριοτήτων του Συνεργατισμού (Stockwatch, 4/7/2016). Ο Συνεργατισμός κατέχει υπό την ιδιοκτησία του προνομίουχα ακίνητα, παραθαλάσσια τεμάχια, αποθήκες, συσκευαστήρια κτλ. Τα ακίνητα αυτά έχουν αποκτηθεί μέσω παραδοσιακών πρακτικών του Συνεργατισμού να επενδύει μέρος των κερδών του σε ακίνητα (Φιλελεύθερος, 28/3/2016). Με βάση τις οικονομικές καταστάσεις του 2015, το χαρτοφυλάκιο ακινήτων του Συνεργατισμού περιλαμβάνει περίπου 1.400 ακίνητα, συνολικής αξίας €600 εκατ. Το χαρτοφυλάκιο αποτελείται κυρίως από εμπορικά ακίνητα (55%), γη (32%), βιομηχανικά ακίνητα (9%), ελάχιστα στεγαστικά (3%) και άλλα ακίνητα (1%). Η Διεύθυνση Διαχείρισης Ακινήτων είναι υπεύθυνη για τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου ακινήτων του Συνεργατισμού. Όλα τα ακίνητα τα οποία αποτελούν ιδιοκτησία των Συνεργατικών Πιστωτικών Ιδρυμάτων θα μεταφερθούν σε εταιρεία Ειδικού Σκοπού που προβλέπεται να συσταθεί. Για την προώθηση της πώλησης των ακινήτων του Συνεργατισμού θα προσφέρονται δάνεια με ελκυστικό επιτόκιο 2,5% (Φιλελεύθερος, 30/3/2016), με έκπτωση 0,50%, χαμηλότερο από το υφιστάμενο στεγαστικό επιτόκιο του Συνεργατισμού που κυμαίνεται στο 3%.

Σημειώνεται επίσης ότι, ο κύκλος εργασιών των μη-πιστωτικών δραστηριοτήτων του Συνεργατισμού κυμαίνεται περίπου στα €100 εκ. Η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα σήμερα ελέγχει πέντε εταιρείες εμπορικών

²³ Οι αρχικοί μέτοχοι του Συνεργατισμού ελέγχουν μόνο το 0,77% του μετοχικού κεφαλαίου της ΣΚΤ, ενώ το υπόλοιπο μερίδιο ιδιοκτησίας ελέγχεται από το κράτος περιλαμβανομένου και του Ειδικού Ταμείου Ανακεφαλαιοποίησης.

δραστηριοτήτων, οι οποίες εργοδοτούν 220 άτομα και η εκτιμημένη αξία τους κυμαίνεται περίπου στα €60 εκ. (Σημερινή, 22/8/2016).

Οι πέντε εταιρείες του Συνεργατισμού είναι:

- Συνεργατική Προμηθευτική Ένωση Αμμοχώστου/Λάρνακας (ΣΠΕΑΛ) ΛΤΔ, με κύριες δραστηριότητες και εργασίες το λιανικό εμπόριο υγραερίου και κύκλο εργασιών (2015): €920.000. Το συνολικό ποσοστό συμμετοχής της ΣΚΤ είναι 48,12%.
- Συνεργατικός Οργανισμός Παραγωγής Ζωοτροφών ΛΤΔ (ΣΟΠΑΖ), με κύριες δραστηριότητες και εργασίες την παραγωγή και διάθεση ζωοτροφών, λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων και κύκλο εργασιών (2015) €47.200.000. Το συνολικό ποσοστό συμμετοχής της ΣΚΤ είναι 81,35%.
- Comarine ΛΤΔ, με κύριες δραστηριότητες και εργασίες τις πρακτορεύσεις πλοίων και αεροπλάνων, φορτοεκφορτώσεις, εκτελωνίσεις, διοργάνωση ταξιδιών, διεξαγωγή εργασιών τουριστικού πράκτορα και αντιπροσώπου και η ιδιοκτησία και εκμίσθωση του ξενοδοχειακού συγκροτήματος Miramare και κύκλο εργασιών (2015) €7.600.000. Το συνολικό ποσοστό συμμετοχής της ΣΚΤ είναι 59,49%.
- Νέα Συνεργατική Εταιρεία Βιομηχανικής Επεξεργασίας Γεωργικής Παραγωγής (ΣΕΒΕΓΕΠ) ΛΤΔ, με κύριες δραστηριότητες και εργασίες τη συγκέντρωση γεωργικών προϊόντων και επεξεργασία σε χυμούς και εξαγωγές σε πέραν των 60 χωρών και κύκλο εργασιών (2015) €29.350.000. Το συνολικό ποσοστό συμμετοχής της ΣΚΤ είναι 83,57%.
- Συνεργατική Εταιρεία ΣΥΝΕΡΓΚΑΖ ΛΤΔ, με κύριες δραστηριότητες και εργασίες την εμπορία υγραερίου και κύκλο εργασιών (2015)

€5.000.000. Το συνολικό ποσοστό συμμετοχής της ΣΚΤ είναι 20,40%.

Η ΣΚΤ έχει καταλήξει σε συμφωνία με τις πέντε εταιρείες του Συνεργατισμού για πώληση του μεριδίου συμμετοχής της στις εν λόγω εταιρείες σε τιμή πέραν των €60 εκατ. Η πληρωμή θα περιλαμβάνει εκτός από μετρητά, ακίνητα και μετοχές ούτως ώστε να μην εξαντληθεί η ρευστότητα των πέντε εταιρειών ούτε να υπάρξει ανάγκη δανεισμού. Τα αρχικά χρονοδιαγράμματα, με βάση τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανταγωνισμού, καθόριζαν αποξένωση του μεριδίου της ΣΚΤ στις εμπορικές δραστηριότητες του Συνεργατισμού μέχρι το τέλος του 2018. Με τη συμφωνία που έχει ήδη επιτευχθεί, προβλέπεται ότι η όλη διαδικασία θα ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του Οκτωβρίου 2016 (www.capital.com.cy).

Επιπλέον, ο Συνεργατισμός κατέχει μετοχές σε διάφορες άλλες εταιρείες, μεταξύ άλλων Atlantic Insurance, Tsokkos Hotels, Petrolina Holdings, Louis, ETKO, Τράπεζα Κύπρου, F.W. Woolworth, Primetel, Green Dot και ΠΕΑΛ Τροόδους. Η πώληση του μεριδίου συμμετοχής του Συνεργατισμού σε αυτές τις εταιρείες θα πρέπει να ολοκληρωθεί εντός του 2018.

Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι έχει τροchioδρομηθεί το ξεπούλημα των ακινήτων, εμπορικών δραστηριοτήτων, ακόμη και των κερδοφόρων επιχειρήσεων που ελέγχει ή είναι μέτοχος ο Συνεργατισμός.²⁴ Από την άλλη πλευρά όμως, ο ιδιωτικός τομέας επενδύει συνεχώς σε τέτοιου είδους δραστηριότητες.

²⁴ Ο διαχωρισμός - εκκαθάριση των μη-κύριων δραστηριοτήτων, ακινήτων, εμπορικών δραστηριοτήτων κτλ, είναι πρακτική η οποία ακολουθήθηκε από την κυβέρνηση στο πλαίσιο του σχεδίου προετοιμασίας του εδάφους για ιδιωτικοποίηση της ΑΤΗΚ/ΣΥΤΑ. Με τη δημιουργία της ΣΥΤΑ Ltd που θα αναλάμβανε μόνο τις κύριες δραστηριότητες τηλεπικοινωνιών, ενώ οι λοιπές δραστηριότητες, ακίνητα κτλ. θα παρέμειναν στην παλιά ΣΥΤΑ. Στην περίπτωση του Συνεργατισμού, εμπορικές δραστηριότητες, τεμάχια γης, ακίνητα, κτλ οδηγούνται σε πρόωρη εκκαθάριση, προτού ξεκινήσει η ιδιωτικοποίηση των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων του Συνεργατισμού.

Το ερώτημα δεν πρέπει να είναι κατά πόσον ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα πρέπει να ασχολείται με άλλες εμπορικές δραστηριότητες, π.χ. πωλήσεις γεωργικού εξοπλισμού. Στην περίπτωση του Συνεργατισμού, οι εμπορικές δραστηριότητες είναι σημαντικές επειδή αποτελούσαν ένα μέσο στήριξης του αγροτικού κόσμου και προστασίας του αγρότη από την αλόγιστη κερδοφορία του ιδιώτη και τη δημιουργία καρτέλ τιμών από τους επιχειρηματίες εις βάρος του αγρότη.²⁵

Όπως έχει ανακοινωθεί επανειλημμένα, ο Συνεργατισμός σήμερα έχει διαθέσιμη ρευστότητα €3,97 δις (Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, 31/08/2016). Επομένως, αφού δεν υπάρχει άμεση ανάγκη ρευστότητας τότε είναι απορίας άξιον για ποιο λόγο προγραμματίζονται εντατικές προσπάθειες ξεπουλήματος των περιουσιακών στοιχείων του Συνεργατισμού, προσφέροντας ακόμη και το κίνητρο δανεισμού με μειωμένο επιτόκιο. Είναι λανθασμένη στρατηγική με μεγάλο οικονομικό και κοινωνικό κόστος, με τα σημερινά δεδομένα της αγοράς σε περίοδο κρίσης, να προωθείται ουσιαστικά το ξεπούλημα των ακινήτων του Συνεργατισμού. Από τη στιγμή που δεν υπάρχει ουσιαστικό πρόβλημα ρευστότητας στο Συνεργατισμό, τα ιδιόκτητα ακίνητα θα πρέπει να διατηρηθούν τουλάχιστον μέχρι να ανακάμψει η αγορά ακινήτων και τότε να προγραμματιστεί η οποιαδήποτε πώληση τους και εφ' όσον κριθεί αναγκαία.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα πιο πάνω, αναμφισβήτητα διαπιστώνεται ότι ο Συνεργατισμός έχει σημαντική αξία όχι μόνο ως ένα κερδοφόρο και οικονομικά ισχυρό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, αλλά επιπλέον κατέχει ένα δυνατό πορτοφόλιο προνομιούχων ακινήτων και ελέγχει σωρεία κερδοφόρων εταιρειών και λοιπών επιχειρήσεων. Παρ' όλη τη μείωση των εσόδων, λόγω της μείωσης των τόκων από τη μείωση των επιτοκίων καθώς και τις αυξημένες προβλέψεις για μη εξυπηρετούμενα δάνεια, εντούτοις ο Συνεργατισμός πέτυχε μια κερδοφόρα χρονιά για το 2015 και ένα ανάλογο

²⁵ Ο Συνεργατισμός προμήθευε τον αγροτικό κόσμο με εξοπλισμό, φυτοφάρμακα, κτλ σε λογικές τιμές, αποφεύγοντας έτσι την εκμετάλλευση του από τον ιδιώτη επιχειρηματία.

θετικό ξεκίνημα για το 2016. Τα καθαρά κέρδη του πρώτου εξαμήνου του 2016 ανέρχονται σε €55,3 εκατ. (Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, 31/8/2016). Με βάση τα οικονομικά αποτελέσματα για το πρώτο εξάμηνο του 2016 ο Συνεργατισμός παρουσίασε ένα δυνατό ισολογισμό με σύνολο ενεργητικού πέραν των €14 δις. Στον πιο κάτω πίνακα καταγράφονται τα κύρια στοιχεία του Ισολογισμού.

Πίνακας 2

Σημαντικότερα Στοιχεία Ισολογισμού Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας κατά την 30/6/2016 (€ δις)	
Καταθέσεις Πελατών	12,51
Μεικτές Χορηγήσεις	12,33
Συνολικές Προβλέψεις	3,21
Ρευστά Διαθέσιμα	3,97
Ίδια Κεφάλαια	1,32
Σύνολο Ενεργητικού	14,09

Πηγή: Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, 31/8/2016.

Επιπλέον οι Βασικοί Δείκτες Ισολογισμού του Συνεργατισμού παρουσιάστηκαν ως ακολούθως:

Πίνακας 3

Κύριοι Δείκτες Ισολογισμού Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας κατά την 30/6/2016	
Δείκτης Πρωτοβάθμιων Ίδιων Κεφαλαίων	16,38%
Δείκτης Δανείων σε Καθυστέρηση Πέραν των 90 Ημερών	48,20%
Δείκτης Καθαρών Χορηγήσεων προς Καταθέσεις	72,92%
Δείκτης Μη Εξυπηρετούμενων Χορηγήσεων (ΜΕΧ)	59,25%
Προβλέψεις ΜΕΧ	43,93%

Πηγή: Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, 31/8/2016

Με βάση τα πρόσφατα οικονομικά στοιχεία διαφαίνεται ότι ο Συνεργατισμός είναι ένας οικονομικά ισχυρός οργανισμός. Διαθέτει Ίδια Κεφάλαια €1,32 δις και δεν έχει καμία εξάρτηση από ΕΛΑ. Ο Δείκτης Πρωτοβάθμιων Ίδιων Κεφαλαίων, γνωστός ως Core Tier 1 Capital, σημείωσε σημαντική αύξηση φτάνοντας στο 16,38%²⁶ (σε σχέση με 13,6% στις 31/12/14) και πέτυχε μάλιστα πολύ ενωρίτερα τον στόχο που είχαν θέσει για Δείκτη Ίδιων Κεφαλαίων με τιμές πέραν του 15% μέχρι τέλος του 2017.²⁷ Επιπλέον, ο Συνεργατισμός παρουσιάζει υψηλή ρευστότητα με τον αντίστοιχο δείκτη να ανέρχεται στο 32%, δεικνύοντας τη μεγάλη εμπιστοσύνη με την οποία τον περιβάλλει το σύνολο της κυπριακής κοινωνίας η οποία τον καθιστά την πρώτη επιλογή των κατοίκων εσωτερικού για καταθέσεις (Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, 31/8/2016).

Αξιοσημείωτο είναι ότι ο δείκτης δανείων σε καθυστέρηση πέραν των 90 ημερών έχει υποχωρήσει κάτω του 50% (Πολίτης, 30/5/2016). Η υποχώρηση/πτώση του ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, οφείλεται στη μεγάλη επιτυχία της εφαρμογής του προγράμματος αναδιάρθρωσης δανείων του Συνεργατισμού από το 2014. Η σταδιακή μείωση των δανείων και η αύξηση των καταθέσεων που παρατηρείται από το 2013, είχε επίσης ως αποτέλεσμα την περαιτέρω μείωση της αναλογίας χορηγήσεων προς καταθέσεις.²⁸

Πρόσφατα, έχουν γίνει δημόσιες δηλώσεις όπως: Η στήριξη προς τη Λαϊκή Τράπεζα και η «διάσωση» του Συνεργατισμού στοίχισαν στους Κυπρίους φορολογούμενους €2,5 δις (Stockwatch, 9/5/2016). Κάνοντας, δηλαδή, λόγο για τα €1,8 δις που παραχωρήθηκαν στη Λαϊκή Τράπεζα το 2012, και τα €700 εκατ. που «έχασαν» οι Κύπριοι φορολογούμενοι, αφού έδωσαν €1,5 δις κρατική στήριξη στο Συνεργατικό Πιστωτικό Κίνημα ενώ η αξία

²⁶ Το εποπτικό όριο είναι 12,25%.

²⁷ Σύμφωνα με τον Επικεφαλής της Μονάδας Διαχείρισης του Υπουργείου Οικονομικών για τον Συνεργατισμό, η ΣΚΤ δεν αναμένεται να αντιμετωπίσει οποιεσδήποτε κεφαλαιακές ανάγκες μέχρι το τέλος του 2016 (Φιλελεύθερος, 11/10/2016).

²⁸ Η αναλογία χορηγήσεων προς καταθέσεις ήταν 72,92% για το πρώτο εξάμηνο του 2016.

του είναι μόνο €800 εκατ. Η απόφαση της Βουλής να στηρίξει την ήδη αφερέγγυα Λαϊκή Τράπεζα, γνωρίζοντας ότι δεν υπήρχε ελπίδα διάσωσης, όντως στοίχισε στον Κύπριο φορολογούμενο μια αλόγιστη, μη-ανακτήσιμη δαπάνη €1,8 δις. Είναι όμως άκρως απαράδεκτο να βάζουμε τον Συνεργατισμό στο ίδιο καλάθι με την πρώην Λαϊκή Τράπεζα και να συγκρίνουμε μια χρεοκοπημένη Λαϊκή με τα δεδομένα του Συνεργατισμού. Γιατί δεν γίνεται οποιαδήποτε αναφορά στο γεγονός ότι το κράτος έδωσε €1,8 δις στη Λαϊκή και πήρε «Αέρα»; Ενώ στην περίπτωση του Συνεργατισμού, το κράτος έδωσε €1,5 δις και εξασφάλισε 99% της ιδιοκτησίας ενός οικονομικά ισχυρού οργανισμού που αξίζει αναμφισβήτητα περισσότερο από €1,5 δις. Το κράτος δεν εκφράζει καμία ανησυχία για τη ζημιά του €1,8 δις της Λαϊκής, ούτε επιδιώκει την ανάκτηση του ποσού αυτού, ενώ για τη περίπτωση του Συνεργατισμού, υπάρχει μεγάλη ενεργοποίηση από πλευράς της κυβέρνησης για το τι πρέπει να «ξεπουληθεί» για να ανακτηθεί η κρατική χρηματοδότηση προς τον Συνεργατισμό.

Σε καμία περίπτωση η στήριξη προς τον Συνεργατισμό προκάλεσε την απώλεια €700 εκατ. για τον Κύπριο φορολογούμενο. Με ποιά λογική συμπεραίνουμε ότι ο Συνεργατισμός αξίζει μόνο €800 εκατ. και επειδή το κράτος έδωσε €1,5 δις υπάρχει απώλεια €700 εκατ; Οι δηλώσεις αυτές είναι παραπλανητικές και παραπέμπουν σε σκόπιμη υποτίμηση της πραγματικής αξίας του Συνεργατισμού. Ο Συνεργατισμός, το πλέον οικονομικά υγιές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα της Κύπρου, με σχεδόν €4 δις διαθέσιμη ρευστότητα (Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, 31/8/2016), με €12,5 δις καταθέσεις κατέχει περίπου το 42% των εγχώριων καταθέσεων σε ευρώ, με 18 Συνεργατικά Πιστωτικά Ιδρύματα, ένα πελατολόγιο πάνω από 500.000 πελάτες, ένα χαρτοφυλάκιο προνομιούχων ιδιοκτητών ακινήτων, να ελέγχει ή/και να είναι μέτοχος σε τόσες στρατηγικές κερδοφόρες επιχειρήσεις. Πώς είναι δυνατόν να αξίζει μόνο €800 εκατ.;

Λαμβάνοντας υπ' όψιν μόνο την αξία των προνομιούχων ιδιοκτητων ακινήτων σε όλη την Κύπρο, μεταξύ άλλων παραθαλάσσια τεμάχια, αποθήκες, συσκευαστήρια, εμπορικές εταιρείες, η αξία των οποίων ξεπερνά τα €600 εκατ. (τιμές στις 31 Δεκεμβρίου 2015), και αρκετά από τα οποία δεν έχουν καν καταγραφεί και εκτιμηθεί, πώς είναι δυνατόν να εκτιμάται η αξία του Συνεργατισμού μόνο στα €800 εκατ; Επιπλέον σε σχέση με τον αντικειμενικό προσδιορισμό της αξίας του Συνεργατισμού, πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν και η αξία του «Αέρα» της επιχείρησης. Μόνο και μόνο το όνομα του, γνωστό ως Goodwill (Υπεραξία, Φήμη και Πελατεία) και το ότι είναι το μεγαλύτερο εν ενεργεία κυπριακό τραπεζικό ίδρυμα, αυτό από μόνο του αξίζει σίγουρα πολύ περισσότερο από €800 εκατ. Όπως επιβεβαιώνεται για ακόμη μια φορά το ίδιο το κράτος στρατηγικά παραβλέπει να απαιτήσει την αξία του «αέρα» όταν διαπραγματεύεται την ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μια σκόπιμη υποτίμηση της αξίας της κρατικής περιουσίας που προορίζεται για ιδιωτικοποίηση.

Οι δηλώσεις από τον ίδιο τον Γενικό Διευθυντή του Συνεργατισμού κ. Ν. Χατζηγιάννη, ότι «... όταν αναλάβαμε τα ηνία του Συνεργατισμού, αυτός όχι μόνο δεν άξιζε τίποτα αλλά είχε αρνητική αξία ύψους €600 εκατ.» (Σημερινή, 22/8/2016) και ότι με βάση την αξιολόγηση που έγινε, προκύπτει ότι η καθαρή αξία του ενεργητικού του Συνεργατισμού είναι στα €800 εκατ., δηλαδή «τόσα αξίζει αν θεωρητικά πουληθεί σήμερα» (StockWatch, 9/5/2016), δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Από πότε η αξία ενός οικονομικά ισχυρού χρηματοπιστωτικού ιδρύματος με τα δεδομένα του Συνεργατισμού (αναφέρονται πιο πάνω) υποτιμάται με τέτοιο τρόπο και προσδιορίζεται με βάση μόνο την καθαρή αξία του ενεργητικού του Συνεργατισμού; Αυτή η μέθοδος υποτίμησης εφαρμόζεται μόνο από την Κυπριακή Δημοκρατία στην περίπτωση ιδιωτικοποίησης κρατικής περιουσίας, η οποία δεν συνάδει με καμία αναγνωρισμένη διεθνής πρακτική εκτίμησης της πραγματικής αξίας ενός οργανισμού.

Το κράτος έχει υποτάξει πλήρως τον Συνεργατισμό πληρώνοντας ένα σχετικά μικρό τίμημα, συγκρίνοντας με την πραγματική αξία του Συνεργατισμού. Και τούτο έλαβε χώρα χωρίς να γίνουν προηγουμένως οι οποιεσδήποτε σοβαρές εκτιμήσεις της αξίας του οργανισμού. Δεν μπορεί τώρα το ίδιο το κράτος να παρουσιάζεται ως «παραπονούμενος» ότι αγόρασε κάτι το οποίο δεν άξιζε ούτε τα μισά της επένδυσης ή ότι «δεν άξιζε τίποτα» και ζημίωσε και από πάνω €700 εκατ. Τα πιο πάνω αποτελούν επικοινωνιακά παιχνίδια και στρεβλώσεις της πραγματικότητας με σκοπό την κάλυψη της «κλοπής» που έγινε στο Συνεργατισμό εις βάρος των παλαιών μετόχων/μελών. Τα γεγονότα αυτά δεν μπορούν να δικαιολογηθούν και να νομιμοποιηθούν με παραπληροφόρηση. Ιδιαίτερα στην περίπτωση προσδιορισμού της πραγματικής αξίας του Συνεργατισμού, οι αριθμοί μιλούν από μόνοι τους.

Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, τα σχέδια της κυβέρνησης για τον Συνεργατισμό, όπως και για άλλες περιπτώσεις κρατικών επιχειρήσεων, είναι μονόδρομος προς την ιδιωτικοποίηση. Ήδη το πλάνο της ιδιωτικοποίησης έχει τροχιοδρομηθεί και για την περίπτωση της ΣΚΤ (Sigmalive, 9/7/2016). Οι παράλογες και αβάσιμες δηλώσεις σχετικά με την αξία του κινήματος όχι μόνο πλήττουν το κύρος του Συνεργατισμού αλλά και την αντικειμενική αξία του κινήματος, εξυπηρετώντας αποκλειστικά και μόνο το σκοπό της ιδιωτικοποίησης και τα συμφέροντα των επίλεκτων επενδυτών που «καραδοκούν».

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Ο Συνεργατισμός ήταν και είναι ένας από τους βασικούς πυλώνες της κυπριακής οικονομίας για περισσότερο από 100 χρόνια. Διατηρεί το μεγαλύτερο δίκτυο υποκαταστημάτων και εργοδοτεί περίπου 2.700 υπαλλήλους. Διαχρονικά διατηρεί ένα κοινωνικό χαρακτήρα και έχει στηρίξει τον πρωτογενή τομέα της κυπριακής υπαίθρου όσο κανένα άλλο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στην Κύπρο.

Η ριζική αναδιάρθρωση και αναδιοργάνωση του Συνεργατισμού ήταν αναγκαία. Από το 2014 εφαρμόζεται με επιτυχία το Σχέδιο Αναδιάρθρωσης του Συνεργατισμού και έχουν υιοθετηθεί βελτιωμένες πρακτικές σε όλους τους τομείς λειτουργίας. Το έργο της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας σχετικά με την αναδιάρθρωση του Συνεργατισμού είναι αξιόπαινο. Η αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων αποτελεί προτεραιότητα για τον Συνεργατισμό και τα δάνεια σε καθυστέρηση έχουν μειωθεί. Η μονάδα διαχείρισης μη εξυπηρετούμενων δανείων έχει επιτύχει ρεκόρ αναδιρθρώσεων και το μοντέλο που χρησιμοποιεί μπορεί να θεωρηθεί ως πρότυπο και για τις άλλες τράπεζες. Οι προσπάθειες αναδιάρθρωσης και αναδιοργάνωσης του Συνεργατισμού με έμφαση στην αναδιάρθρωση δανείων πρέπει να συνεχιστούν.

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει τις ατασθαλίες και κακοδιαχείριση που επικρατούσαν διαχρονικά στους κόλπους του Συνεργατισμού, κυρίως εξ αιτίας ανεπαρκούς διοίκησης και εποπτείας. Σκάνδαλα εκατομμυρίων είναι ήδη υπό διερεύνηση και αναμένεται να επιβληθούν ποινές. Ο Συνεργατισμός σήμερα υπόκειται σε αυστηρή και πολυεπίπεδη εποπτεία – από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Σήμερα, ο Συνεργατισμός είναι αναμφισβήτητα το πιο οικονομικά υγιές κυπριακό τραπεζικό ίδρυμα. Με διαθέσιμη ρευστότητα της τάξης των €3,97 δις και χωρίς καμία εξάρτηση από τον EΛA ή άλλες πράξεις

χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, είναι αναμφισβήτητα η πιο καλά κεφαλαιοποιημένη κυπριακή τράπεζα. Η διαθέσιμη ρευστότητα της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας μπορεί να χρησιμοποιηθεί για επιλεκτική χρηματοδότηση κυπριακών επιχειρήσεων και νοικοκυριών, συμβάλλοντας έτσι στην επανεκκίνηση της οικονομίας.

Η ιδιαιτερότητα του Συνεργατισμού και η σημασία του για την κυπριακή οικονομία επιβεβαιώθηκαν για άλλη μια φορά στις δύσκολες στιγμές. Όσο και να στοχοποιείται, ο Συνεργατισμός δεν είναι ο υπαίτιος για την αιμορραγία του τραπεζικού συστήματος της Κύπρου. Οι πληγές που έχει υποστεί η κυπριακή οικονομία εξαιτίας των πρακτικών των εμπορικών τραπεζών δεν έχουν ακόμη επουλωθεί.

Η Κυπριακή Δημοκρατία χρηματοδότησε τον Συνεργατισμό αρχικά με €1,5 δις και με επιπρόσθετη ένεση ρευστότητας €175 εκατ. από το Ταμείο Ανακεφαλαιοποίησης και αποτελούν σήμερα τους νέους ιδιοκτήτες του Συνεργατισμού, με συνολικό ποσοστό ιδιοκτησίας πέραν του 99%. Οι παλαιοί μέτοχοι/μέλη παραμερίστηκαν αφού έμειναν με το ασήμαντο μερίδιο ιδιοκτησίας κάτω του 1% (0,77%).

Οι όροι ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού και η αρπαγή της ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού από τους παλαιούς μετόχους/μέλη αμφισβητούνται. Πώς είναι δυνατόν το κράτος με τη χρηματοδότηση €1,5 δις να καταλήξει εν ριπή οφθαλμού ο νέος ιδιοκτήτης της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας, συμπεριλαμβανομένης όλης της προνομιούχας ιδιόκτητης ακίνητης περιουσίας του ιδρύματος και των στρατηγικών εταιρειών που ελέγχει ο Συνεργατισμός; Από την άλλη πλευρά, οι 400.000 παλαιοί μέτοχοι/μέλη με τόση ευκολία έχουν παραμεριστεί εντελώς. Επίσης, ουδέποτε παρουσιάστηκε οποιοδήποτε στοιχείο για το πως καθορίστηκε η εκτίμηση της αξίας του Συνεργατισμού και ότι το €1,5 δις που πλήρωσε το κράτος ήταν όντως αντιπροσωπευτικό και ικανοποιητικό για το 99% της ιδιοκτησίας της ΣΚΤ που έλαβε το κράτος ως αντάλλαγμα.

Αρκετά σκάνδαλα που αφορούν τον παραδοσιακό τρόπο λειτουργίας του Συνεργατισμού είναι ήδη υπό ποινική διερεύνηση. Όμως, η αρπαγή του 99% της ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού από το κράτος και η περιθωριοποίηση/κούρεμα των 400.000 αρχικών μετόχων/μελών, αποτελούν εξ ίσου μια αμφισβητούμενη συναλλαγή (σκάνδαλο) το οποίο δυστυχώς φαίνεται να έχει ξεχασθεί. Επιπλέον, η ανακεφαλαιοποίηση του Συνεργατισμού θα μπορούσε να γίνει σταδιακά καθώς το κράτος και κρατικοί φορείς θα προέβαιναν σε σταδιακή αποπληρωμή των οφειλών τους προς το Συνεργατισμό.

Επιπρόσθετα, αγνοήθηκε παντελώς ότι το κράτος και άλλοι κρατικοί φορείς χρωστούσαν στον Συνεργατισμό συνολικά περίπου €2 δις και ότι αρκετά από τα εν λόγω δάνεια ήταν μη εξυπηρετούμενα. Το δεδομένο αυτό συνέβαλε στην έλλειψη ρευστότητας και την ανάγκη ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού. Ακόμη και να γινόταν μια μορφή συμψηφισμού δάνειων, μετά την αρχική ανακεφαλαιοποίηση €1,5 δις, το κράτος θα συνέχιζε να χρωστά στο Συνεργατισμό περίπου €500 εκατ. Όμως κανένα σενάριο συμψηφισμού δάνειων μεταξύ του Συνεργατισμού και του κράτους δεν λήφθηκε υπ' όψιν. Πέραν τούτου, το κράτος θα μπορούσε να πάρει μικρότερο μέρος της ιδιοκτησίας του Οργανισμού π.χ. 30% ή ακόμα και 50%.

Επίσης, δεν συζητήθηκαν οποιεσδήποτε εναλλακτικές προτάσεις που να μην προϋπόθεταν αλλαγές στην ιδιοκτησιακή δομή του Συνεργατισμού ούτε και την παραχώρηση του 99% ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού στο κράτος, εις βάρος των 400.000 αρχικών μετόχων/μελών. Οι όροι της ανακεφαλαιοποίησης ήταν προκαθορισμένοι και το κράτος για να «διασώσει» το Συνεργατισμό έπρεπε πρώτα να τον «υποτάξει» πλήρως. Όπως και το “bail-in” της Λαϊκής και της Τράπεζας Κύπρου που κατ' ευφημισμὸν το αποκαλούν «διάσωση», αντί για διάσωση καταλήγει να είναι κλοπή των περιουσιακών στοιχείων των Κυπρίων πολιτών και νόμιμων ιδιοκτητών και παράνομη αυθαίρετη μεταφορά πλούτου σε ξένα χέρια.

Ακόμη και αν γινόταν αποδεκτό ότι καμία μορφή συμψηφισμού δάνειων δεν ήταν εφικτή και εάν όντως οι προθέσεις του κράτους ήταν καθαρές, τότε το κράτος θα μπορούσε να στηρίξει τον Συνεργατισμό χωρίς να απαιτήσει ως αντάλλαγμα το 99% της ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού. Άλλωστε αυτό είχε πράξει και με τη Λαϊκή Τράπεζα, αφού χρηματοδότησε την ήδη χρεωκοπημένη Λαϊκή με €1,8 δις χωρίς να απαιτήσει αντάλλαγμα μερίδιο ιδιοκτησίας της τράπεζας. Το κράτος, όμως, απαίτησε 99% της ιδιοκτησίας του Συνεργατισμού.

Σημειώνεται, επίσης, ότι ούτε οι κουρεμένοι καταθέτες ούτε οι κάτοχοι αξιογράφων έλαβαν το ανάλογο μερίδιο ιδιοκτησίας για τη συνεισφορά τους (σχεδόν €10 δις), στην ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών. Ταυτόχρονα, οι παλαιοί μέτοχοι/μέλη εκμηδενίστηκαν παράνομα για να περάσει το τραπεζικό σύστημα με τόση ευκολία σε ξένα χέρια. Οι πρώην μέτοχοι της Τράπεζας Κύπρου ουδέποτε ρωτήθηκαν ή αποδέχτηκαν συγχώνευση με τη Λαϊκή και εξ ολοκλήρου ανάληψη της ευθύνης €11 δις ELA. Τους επιβλήθηκε όπως συμβαίνει τώρα με τον Συνεργατισμό.

Επιπλέον, λαμβάνοντας υπ' όψιν τη μεγάλη ανατροπή της κατάστασης πραγμάτων, δηλαδή ότι το 2013 ο Συνεργατισμός παρουσιαζόταν ότι ήταν στο χείλος του κρημνού και χρειαζόταν άμεσα στήριξη, ενώ μέσα σε μόλις δύο χρόνια παρουσιάζεται ως ένας οικονομικά ισχυρός οργανισμός με σχεδόν €4 δις διαθέσιμη ρευστότητα, δημιουργεί εύλογα ερωτήματα κατά πόσον η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης που παρουσιάστηκε τότε ήταν όντως αντικειμενική και αντιπροσωπευτική σε σχέση με την πραγματικότητα ή ήταν απλά ένα «μαγείρεμα αριθμών».

Τα πιο πάνω σίγουρα υποδεικνύουν κάποια σκοπιμότητα κατά πόσον η ανακεφαλαιοποίηση – «διάσωση» του Συνεργατισμού από το κράτος, με πρόσχημα την αποφυγή κουρέματος καταθέσεων, να ήταν όντως αναγκαία. Στην πραγματικότητα όμως κουρεύτηκαν και οι μέτοχοι του

Συνεργατισμού. Και στη σημερινή συγκυρία προετοιμάζεται η ιδιωτικοποίηση με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Η μεταβίβαση του 99% των μετοχών της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας στο κράτος στην ουσία είχε ως αποτέλεσμα τη μετατροπή του Συνεργατισμού σε καθαρά κρατική τράπεζα, γεγονός που προκάλεσε αλυσιδωτές αντιδράσεις από τη Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στην ουσία μόνοι μας δημιουργήσαμε το πρόβλημα. Με βάση τις οδηγίες της Διεύθυνσης Ανταγωνισμού, η Κυπριακή Δημοκρατία δεν μπορεί να κατέχει πέραν του 25% των μετοχών της ΣΚΤ και επομένως μέχρι τον Ιούνιο του 2020 πρέπει να ιδιωτικοποιήσει το 75% των μετοχών της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας. Εάν όμως η ανακεφαλαιοποίηση του Συνεργατισμού λάμβανε υπ' όψιν εναλλακτικές προτάσεις που δεν προϋπόθεταν τη μετατροπή του σε κρατική τράπεζα, δεν θα αντιμετωπίζαμε σήμερα πρόβλημα με τη Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ούτε και θα καταλήγαμε στο σημείο ανάγκης αποκρατικοποίησης του Συνεργατισμού και πώλησης μεγάλου μεριδίου στον ιδιωτικό τομέα, επικαλούμενοι συμμόρφωση με τους όρους της Διεύθυνσης Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα πιο πάνω επιβεβαιώνουν κάποια σκοπιμότητα καθοδηγούμενων αποφάσεων προς την ιδιωτικοποίηση του Συνεργατισμού.

Η κυβέρνηση έχει ήδη τροχοδρομήσει την ιδιωτικοποίηση του Συνεργατισμού. Με βάση το σχετικό διάταγμα του Υπουργού Οικονομικών, η Κυπριακή Δημοκρατία πρέπει να ολοκληρώσει την πρώτη έκδοση μετοχών μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2018 και στη συνέχεια θα ακολουθήσουν άλλες δυο εκδόσεις μετοχών. Το κοινό σε κάθε έκδοση μετοχών θα μπορεί να διεκδικήσει μόνο το 25% των προσφερόμενων μετοχών ενώ το υπόλοιπο 75% των προσφερόμενων μετοχών προορίζεται συγκεκριμένα για μεγάλες εταιρείες (μεγάλες τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες, επενδυτικά ταμεία κτλ), πιθανότατα ξένων-ιδιωτικών συμφερόντων.

Όπως είναι γνωστό, η Λαϊκή Τράπεζα δεν υφίσταται πλέον, η Τράπεζα Κύπρου και η Ελληνική Τράπεζα ελέγχονται από ξένα κεφάλαια και πρόσφατα μεγάλο μερίδιο της Τράπεζας Πειραιώς έχει πουληθεί σε ομάδα ξένων επενδυτών. Ως αποτέλεσμα το τραπεζικό σύστημα της Κύπρου ελέγχεται ήδη σε μεγάλο βαθμό από ξένους επενδυτές. Η παραχώρηση της ιδιοκτησίας και του ελέγχου ενός μεγάλου μέρους του κυπριακού τραπεζικού συστήματος στους ξένους επενδυτές είναι δυστυχώς μια μη-αναστρέψιμη κατάσταση.

Ο Συνεργατισμός είναι το μοναδικό καθαρά κυπριακό τραπεζικό ίδρυμα που έχει απομείνει στην Κύπρο. Η παραχώρηση και του Συνεργατισμού σε ξένα-ιδιωτικά συμφέροντα εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους με ασύλληπτες συνέπειες για το μέλλον του τραπεζικού συστήματος της Κύπρου. Με τα σημερινά δεδομένα, η θέση αυτή δεν αποτελεί κινδυνολογία αλλά πραγματικότητα. Η ιδιωτικοποίηση του Συνεργατισμού θα οδηγήσει στη δημιουργία καρτέλ τραπεζών με αναμενόμενη εκμετάλλευση του πελάτη και καταστροφικές συνέπειες για την οικονομία της Κύπρου. Ο κίνδυνος ακόμη και να χαθεί ο έλεγχος μέρους του τραπεζικού συστήματος από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου είναι ορατός. Δυστυχώς, οι κίνδυνοι που συνδέονται με την παραχώρηση ενός μεγάλου μέρους του ελέγχου του τραπεζικού συστήματος της Κύπρου σε ξένα-ιδιωτικά συμφέροντα δεν έχουν αξιολογηθεί σωστά.

Είναι κατανοητές οι επιφυλάξεις ως αποτέλεσμα πρόσφατων δημοσιευμάτων για πιθανή μεταφορά της έδρας της Τράπεζας Κύπρου στο εξωτερικό, τη δημιουργία νέας τράπεζας εγγεγραμμένης στο Λονδίνο ή στο Τζέρσεϊ, εισαγωγή της Τράπεζας Κύπρου στο χρηματιστήριο του Λονδίνου, κτλ. Τελικά διερωτάται κανείς τι έχει απομείνει από το «*Κοινό Κυπρίων*», σήμα κατατεθέν της τότε μεγαλύτερης κυπριακής τράπεζας. Κάτι τέτοιο πάει να γίνει και με την αρχική ιδέα του Συνεργατισμού «*ο καθένας για όλους και όλοι για τον καθένα*».

Η εξεύρεση των στρατηγικών επενδυτών για τα κυπριακά τραπεζικά ιδρύματα έχει διαχρονικά επιδιωχθεί με ιδιαίτερο ζήλο από την κυβέρνηση. Ήδη έχουν δημιουργηθεί αμφιβολίες κατά πόσον η εξεύρεση ξένων επενδυτών ήταν όντως η «σωτήρια λύση» για το τραπεζικό σύστημα της Κύπρου και κατά πόσον το πραγματικό όφελος από την εισαγωγή ξένων συμφερόντων στο τραπεζικό σύστημα της Κύπρου υπερτερεί της αβεβαιότητας και των κινδύνων όπου εκτίθεται εντέλει το κυπριακό τραπεζικό σύστημα.

Η εύκολη πρόσβαση και στήριξη που παρείχε στον κόσμο της υπαίθρου αποτελεί αναμφισβήτητα έναν από τους βασικούς πυλώνες επιτυχίας του Συνεργατισμού. Το κλείσιμο κάποιων υποκαταστημάτων και ο εκσυγχρονισμός στον τρόπο λειτουργίας του Συνεργατισμού ήταν όντως αναγκαία μέτρα. Όμως με τη συνεχιζόμενη εγκατάλειψη των υποκαταστημάτων των αγροτικών περιοχών και την εξίσωση του Συνεργατισμού με τις άλλες εμπορικές τράπεζες, ο Συνεργατισμός κινδυνεύει να χάσει το σημαντικότερο ανταγωνιστικό του πλεονέκτημα έναντι των εμπορικών τραπεζών και συνεπακολούθως να χάσει ένα μεγάλο μερίδιο της αγοράς που κατείχε εδώ και χρόνια. Εάν η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα συνεχίσει το κλείσιμο υποκαταστημάτων, ο τοπικός χαρακτήρας του Συνεργατισμού θα υποσκαφθεί.

Πάνω απ' όλα, ο Συνεργατισμός πρέπει να διατηρήσει τον κοινωνικό του χαρακτήρα – τον ακρογωνιαίο λίθο στην επιτυχία του κινήματος. Ο Συνεργατισμός είναι ένας ανθρωποκεντρικός οικονομικός οργανισμός με επίκεντρο την ευημερία του ανθρώπου και όχι απλά κυνηγός αριθμητικών αποτελεσμάτων. Η έμφαση πρέπει να δίνεται στη δυναμική της αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας. Ο Συνεργατισμός πρέπει να συνεχίσει να προσφέρει στην κυπριακή αγορά χωρίς να μετατραπεί σε καθαρά εμπορική τράπεζα. Επιβάλλεται η επιστροφή στις αξίες, αρχές και τη φιλοσοφία του Συνεργατισμού. Ο Συνεργατισμός ανέκαθεν αποτελούσε το ανάχωμα στις τοκογλυφικές πρακτικές των μεγάλων εμπορικών τραπεζών. Ήταν αυτοί

vs. Συνεργατισμός. Δεν μπορεί σήμερα να συνταυτιστεί μαζί τους. Είναι παράλογο ακόμη και μετά την οδυνηρή κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος της Κύπρου να προωθούνται συντονισμένες προσπάθειες μετατροπής του Συνεργατισμού σε εμπορική τράπεζα και η προώθηση του στα ιδιωτικά συμφέροντα.

Παρ' όλα αυτά, οι ενέργειες της κυβέρνησης επικεντρώνονται στην ιδιωτικοποίηση του Συνεργατισμού. Ούτως ή άλλως η ιδέα του Συνεργατισμού είναι αντίθετη με τη νεοφιλελεύθερη πολιτική της κυβέρνησης. Αδικοιολόγητες και αβάσιμες είναι, επίσης, οι δηλώσεις ότι η αξία του Συνεργατισμού κυμαίνεται στα €800 εκατ. μόνο και ότι το κράτος έχει ζημιώσει €700 εκατ., αφού πλήρωσε €1,5 δις για τον αγοράσει. Από πλευράς της η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα φαίνεται να συμφωνεί με τις υπό εξέλιξη διαδικασίες ιδιωτικοποίησης του Συνεργατισμού.

Εναλλακτικές λύσεις υπάρχουν και το ξεπούλημα του Συνεργατισμού σε μεγάλες εταιρείες και επενδυτικά ταμεία μπορεί να αποφευχθεί. Το κράτος δεν μπορεί να προωθεί την πώληση σε τρίτους για κάτι που έχει αποκτήσει με αμφισβητούμενο τρόπο. Το σίγουρο είναι ότι ασχέτως της ανορθόδοξης πρακτικής που ακολούθησε το κράτος για να αποκτήσει το 99% μεριδίου ιδιοκτησίας της ΣΚΤ η ιδιωτικοποίηση οποιουδήποτε ποσοστού δεν μπορεί να πωληθεί προτού αποκατασταθεί η δικαιοσύνη. Προτείνεται η παγοποίηση πώλησης του 99% για τουλάχιστον 5 χρόνια, τουλάχιστον μέχρι να εξαντληθούν όλα τα περιθώρια αποκατάστασης και επιστροφής των μετοχών αυτών στους 400.000 μέλη-συνεργατιστές-μετόχους-καταθέτες. Στην ουσία προτού γίνουν οποιεσδήποτε άλλες ενέργειες πρέπει πρώτα να αποκατασταθεί η δικαιοσύνη προς τους παλαιούς μετόχους/μέλη.

Η λύση που προτείνουμε επικεντρώνεται στην επιστροφή του 99% των μετοχών της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας το οποίο έχει αποκτήσει η Κυπριακή Δημοκρατία με την περιθωριοποίηση των 400.000 αρχικών μετόχων/μελών ως αποτέλεσμα επιβολής. Η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα

με τη σειρά της πρέπει να επιστρέψει το €1,5 δις και τα €175 εκατ. στο κράτος μέσω συμψηφισμού των κρατικών οφειλών προς τον Συνεργατισμό ή ακόμα αν κριθεί αναγκαίο χρησιμοποιώντας μέρος της ρευστότητας που διαθέτει ο Συνεργατισμός.

Είναι απαράδεκτο και πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν το γεγονός ότι προτού το κράτος «υποτάξει» τον Συνεργατισμό, χρωστούσε στο Συνεργατισμό συνολικά περίπου €2 δις (€900 εκατ. ομόλογο και €1 δις οφειλές από διάφορους κρατικούς φορείς). Σε πρώτο στάδιο, το Ομόλογο των €900 εκατ. που οφείλει το κράτος προς τον Συνεργατισμό πρέπει να συμψηφιστεί μερικώς με το κρατικό Ομόλογο των €1,5 δις που παραχωρήθηκε στον Συνεργατισμό. Στη συνέχεια πρέπει να εξευρεθεί μια φόρμουλα για τακτοποίηση – συμψηφισμό μεταξύ των υπόλοιπων κρατικών οφειλών €1 δις (πλείστες από τις οποίες είναι σε καθυστέρηση) έναντι του υπολοίπου της ανακεφαλαιοποίησης περίπου €775 εκατ.

Ούτως ή άλλως, το κράτος δανείστηκε από την Τρόικα για να καλύψει τις ανάγκες ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού, ενώ θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι το κράτος δανείστηκε για να αποπληρώσει τις οφειλές του κράτους προς τον Συνεργατισμό. Ακόμη και να γινόταν πλήρης συμψηφισμός δανείων μεταξύ κράτους και Συνεργατισμού, το κράτος θα συνέχιζε να χρωστά στο Συνεργατισμό €200 εκατ. Πώς είναι δυνατόν αυτό να μην ληφθεί καθόλου υπ' όψιν και στο τέλος το κράτος να έχει καταλήξει ο αποκλειστικός ιδιοκτήτης του Συνεργατισμού; Το κράτος απειλεί με ιδιωτικοποίηση του Συνεργατισμού έτσι ώστε να ανακτήσει τη χρηματοδότηση του προς τον Συνεργατισμό. Η ηγεσία της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας θα πρέπει με τον ίδιο ζήλο να διεκδικήσει με τη σειρά της αυτά που έχει δανείσει ο Συνεργατισμός στο κράτος.

Η Βουλή λανθασμένα δεν έλαβε τα πιο πάνω υπ' όψιν όταν ψήφισε το Νομοσχέδιο στήριξης του Συνεργατισμού, με αποτέλεσμα να ανατραπεί η ιδιοκτησιακή δομή του Συνεργατισμού και να καταλήξει ο Συνεργατισμός

μια καθαρά κρατική τράπεζα, με συνεπακόλουθο την αντίδραση της Διεύθυνσης Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στην ουσία μόνοι μας δημιουργήσαμε το πρόβλημα ανάγκης για αποκρατικοποίηση της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας, αφού προηγουμένως ουδέποτε αποτελούσε κρατική τράπεζα. Επομένως, επιβάλλεται η Βουλή με τροποποιητικό Νομοσχέδιο να αποκαταστήσει την ιδιοκτησιακή δομή του Συνεργατισμού στην αρχική της μορφή, δηλαδή στους 400.000 αρχικούς μέτοχους/μέλη. Η βάση της συναλλαγής θα πρέπει να στηρίζεται στον συμψηφισμό των δανείων.

Επιπρόσθετα, το κράτος αντί να επικεντρώνεται στο πώς να ξεπουλήσει την προνομιούχα ακίνητη περιουσία του Συνεργατισμού και τις στρατηγικές επενδύσεις που έχει κάνει ο Συνεργατισμός σε κερδοφόρες εταιρείες, ενώ παράλληλα σχεδιάζει μέσω σταδιακής ιδιωτικοποίησης να «ξεφορτωθεί» το μερίδιο ιδιοκτησίας στο Συνεργατισμό που απέκτησε με ανορθόδοξο τρόπο, θα πρέπει να επικεντρωθεί στην εξεύρεση πόρων, έτσι ώστε να αποπληρώσει τα €2 δις που οφείλει στο Συνεργατισμό. Η δικαιολογία «άλλο το ένα δάνειο άλλο το άλλο...» δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή. Το κράτος απαιτεί και απειλεί να ιδιωτικοποιήσει τον Συνεργατισμό έτσι ώστε να ανακτήσει τα €1,5 δις συν €175 εκατ. που χορήγησε για τη «σωτήρια» ανακεφαλαιοποίηση του Συνεργατισμού, ενώ δεν παρουσιάζει τον ίδιο ζήλο στο να αποπληρώσει τα €2 δις υποχρεώσεις του προς τον Συνεργατισμό, που πραγματικά αποτέλεσαν και την κύρια αιτία ανάγκης ανακεφαλαιοποίησης του Συνεργατισμού.

Ο Συνεργατισμός έχει πλέον γυρίσει σελίδα. Το σχέδιο Αναδιάρθρωσης εφαρμόζεται με επιτυχία και έχουν υιοθετηθεί βελτιωμένες πρακτικές σε όλους τους τομείς λειτουργίας του Συνεργατισμού. Με διαθέσιμη ρευστότητα περίπου €4 δις, ο Συνεργατισμός μπορεί να συνεισφέρει τα μέγιστα στην πραγματική ανάκαμψη της Κυπριακής οικονομίας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα υπόλοιπα τραπεζικά ιδρύματα στην Κύπρο είναι ήδη υπό τον πλήρη έλεγχο ξένων-ιδιωτικών συμφερόντων καθώς επίσης

ότι ακόμη αντιμετωπίζουν σωρεία προβλημάτων, ο Συνεργατισμός κατέχει πλέον θέση καθοριστικής σημασίας στο τραπεζικό σύστημα της Κύπρου. Ο Συνεργατισμός στηρίζει την ανάπτυξη της κυπριακής οικονομίας για πάνω από έναν αιώνα και η συνέχιση της συνεισφοράς του μπορεί να εγγυηθεί μόνο με τη διατήρηση του μακριά από τον έλεγχο ιδιωτικών συμφερόντων.

Ήδη μεγάλο ποσοστό του κυπριακού τραπεζικού συστήματος ελέγχεται από ξένα συμφέροντα και η κατάσταση είναι μη-ανατρέψιμη. Με την είσοδο απρόβλεπτων ξένων επενδυτών ιδιωτικών συμφερόντων, το κυπριακό τραπεζικό σύστημα έχει ήδη εκτεθεί σε μεγάλους κινδύνους. Η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα είναι το τελευταίο εναπομείναν καθαρά κυπριακό τραπεζικό ίδρυμα. Αρκετοί κύπριοι πολίτες δεν θα αποδέχονταν να μην υπάρχει έστω και μία καθαρά κυπριακή τράπεζα και όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Κύπρου να ελέγχονται από ξένους. Τα πιο πάνω αποτελούν σοβαρότατους λόγους εγκατάλειψης των σχεδίων ιδιωτικοποίησης του Συνεργατισμού και επιβάλλεται η διατήρηση του ως ένα καθαρά κυπριακό τραπεζικό ίδρυμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Businessnews (2016). «Σχέδιο Εθελουσίας αποχώρησης από το Συνεργατισμό - Τι θα περιλαμβάνει», 15 Αυγούστου, www.businessnews.com.cy, πρόσβαση 15/08/2016
- Offsite (2014). «Συμμαχία Πολιτών: Ζητά εξίσωση επιτοκίων ανακεφαλαιοποίησης Συνεργατισμού με το δάνειο που πήρε η Κυβέρνηση», 24 Ιουνίου, www.offsite.com.cy, πρόσβαση 01/03/2016
- Reporter (2013). «Επι. Κεφαλαιαγοράς: Διαγραφή των μετοχών της CPB από το Χ.Α.», 19 Ιουλίου, www.reporter.gr, πρόσβαση 20/08/2016
- Sigmalive (2016). «Αναζητούν επενδυτή στον Συνεργατισμό», 9 Ιουλίου, www.sigmalive.com, πρόσβαση 12/07/2016
- Stockwatch (2013). «Κούρεμα καταθέσεων τέλος», 8 Μαρτίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 10/09/2016
- Stockwatch (2013). «Ο Συνεργατισμός να επιστρέψει στα μέλη του», 11 Αυγούστου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 01/03/2016
- Stockwatch (2013). «Χαρίστηκαν €3,4 δις στην Τρ. Πειραιώς», 21 Μαΐου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 20/08/2016
- Stockwatch (2014). «Ross: Γυρίζει σελίδα η Τρ. Κύπρου», 7 Οκτωβρίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 20/07/2016
- Stockwatch (2014). «W. Ross: Ποντάρει σε μεγάλη ανάκαμψη στην Κύπρο», 30 Ιουλίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 20/07/2016
- Stockwatch (2015). «Με διάταγμα στο ΧΑΚ ο Συνεργατισμός», 17 Δεκεμβρίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 29/02/2016
- Stockwatch (2016). «Αλλάζει το σκηνικό στις τράπεζες», 12 Φεβρουαρίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 29/02/2016
- Stockwatch (2016). «Αναδιρθρώσεις €324 εκατ. στα ΣΠΙ», 15 Απριλίου, www.stockwatch.com.cy, 07/07/2016
- Stockwatch (2016). «Εθελούσια αποχώρηση 80 από ΣΚΤ», 15 Σεπτεμβρίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 20/9/2016
- Stockwatch (2016). «Σε αχαρτογράφητα νερά 6.500 καταθέτες», 11 Απριλίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 16/09/2016
- Stockwatch (2016). «Σε κυπριακά χέρια ο συνεργατισμός», 4 Ιουλίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 16/07/2016

- Stockwatch (2016). «Σημαντική κάλυψη ζημιών πέτυχε ο Συνεργατισμός», 29 Δεκεμβρίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 29/2/2016
- Stockwatch (2016). «Στο σταυροδρόμι ο Συνεργατισμός», 11 Οκτωβρίου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 11/10/2016
- Stockwatch (2016). «Χάθηκαν €700 εκατ. στον Συνεργατισμό», 9 Μαΐου, www.stockwatch.com.cy, πρόσβαση 07/07/2016
- Tilliros, P. (2015). "Causes and Impact of the MOUs on the Economies of Cyprus Greece and Portugal", Policy Paper Series 7/2015.
- Το Θέμα Online (2016). «Πόσα θα λάβουν όσοι αποχωρήσουν από τον Συνεργατισμό», 17 Αυγούστου, www.tothemaonline.com, πρόσβαση 20/08/2016
- Διάλογος (2016). «Ο ΣΥΚΑΛΑ συγγαίρει τον Ιταλό πρωθυπουργό», 20 Ιουλίου, www.dialogos.com.cy, πρόσβαση 20/08/2016
- Διάλογος (2016). «Πολύ απομακρυσμένο να επιστρέψει ο Συνεργατισμός πίσω στα παλιά μέλη», 3 Ιανουαρίου, www.dialogos.com.cy, πρόσβαση 29/02/2016
- Επίσημη εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας (2015). «Διάταγμα δυνάμει του Άρθρου 14, Οι Περί της Αναδιάρθρωσης Χρηματοοικονομικών Οργανισμών Νόμοι του 2011-2015», 17 Δεκεμβρίου, www.mof.gov.cy, πρόσβαση 29/02/2016
- Ζαχαρίου, Κ. (2016) «Οδικός χάρτης με χρονοδιαγράμματα για την ιδιωτικοποίηση του Συνεργατισμού», εφημερίδα *Χαραυγή*, 5 Οκτωβρίου
- Ζένιος, Σ. (2014). «Ήταν δίκαιο το σχέδιο «διάσωσης» της Κύπρου;», εφημερίδα *Καθημερινή*, 13 Απριλίου.
- Θεοφάνους, Α. (2013). «Η Κυπριακή Οικονομία σε Σταυροδρόμι: Πως θα εξέλθουμε από την κρίση», με τη συμβολή ομάδας εργασίας, Σειρά Κειμένων Πολιτικής 1/2013.
- Θεοφάνους, Α., Αντωνίου, Κ. (2014), «Οι Υφιστάμενες Προκλήσεις του Τραπεζικού Συστήματος και οι Ευρύτερες Προεκτάσεις», Σειρά Κειμένων Πολιτικής 2/2014.
- Θεοφάνους, Α., Χριστοφόρου, Χ., Γεωργίου, Κ. (2014). «Η Αποτελεσματική Αντιμετώπιση του προβλήματος των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων, Σειρά Κειμένων Πολιτικής 3/2014.
- Ιωακείμ, Σ. (2016). «Πουλά το Μεριδίο του σε πέντε εταιρείες», *Sigmalive*, 22 Αυγούστου, www.sigmalive.com, πρόσβαση 22/08/2016

- Λαμπράκη, Α. (2013). «Παραίτηση Χλωρακιώτη με ερωτηματικά», εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 21 Ιουνίου, www.philenews.com, πρόσβαση 01/03/2016
- Νικολάου Παυλίδη, Ε. (2014). «Συνεργατισμός: Καίνε τα δάνεια τον Ερωτόκριτο Χλωρακιώτη», εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 24 Ιουλίου, www.philenews.com, πρόσβαση 01/03/2016
- Παλαλά, Ν. (2016). «Συνεργατισμός: Συμφωνία για αποξένωση των πέντε εταιρειών έναντι €60 εκατ.», *Sigmalive*, 3 Οκτωβρίου, www.capital.com.cy
- Πολίτης (2015). «Με τον άνθρωπο για τον ... Χλωρακιώτη», 25 Απριλίου, www.politis.com.cy, πρόσβαση 01/03/2016
- Πολίτης (2016). «Αναβολή για τις τρεις υποθέσεις ΣΠΕ Αγ. Φύλας», 25 Ιουλίου, www.politis.com.cy, πρόσβαση 20/08/2016
- Πολίτης (2016). «Ένα από το πιο δυνατά οικονομικά τρίμηνα», Καθαρά κέρδη €60,6 εκατ. στον Συνεργατισμό, 29 Φεβρουαρίου, www.politis.com.cy, πρόσβαση 01/03/2016
- Πολίτης (2016). «Θετική αρχή για το Συνεργατισμό το 2016», 30 Μαΐου, www.politis.com.cy, πρόσβαση 25/06/2016
- Προκοπίου, Ε. (2016). «Πρόεδρος Αναστασιάδης: Νέα πρωτοβουλία για επίλυση του προβλήματος των αξιογράφων», εφημερίδα *24h*, 23 Μαΐου, www.24h.com.cy, πρόσβαση 20/08/2016
- Σημερινή (2016). «Ρεκόρ αναδιαρθρώσεων στο Συνεργατισμό», 7 Ιουλίου, www.sigmalive.com/simerini, πρόσβαση 20/08/2016
- Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα (2014). «Με σημαντικό πλεόνασμα ολοκλήρωσε την Συνολική αξιολόγηση ο Συνεργατισμός», 26 Οκτωβρίου, www.coopbank.com.cy, πρόσβαση 16/02/2016
- Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα (2015). «Συνεργατισμός: Στη διάθεση όλων των πελατών το μεγαλύτερο δίκτυο καταστημάτων και ATM's», 12 Ιανουαρίου, www.coopbank.com.cy, πρόσβαση 16/02/2016
- Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα (2016). «Άνοιγμα Συνεργατισμού σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις», 26 Φεβρουαρίου, www.coopbank.com.cy, πρόσβαση 07/07/2016
- Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα (2016). «Νικόλας Χατζηγιάννης: Δεν θα επιτρέψουμε να επαναληφθούν τα φαινόμενα του παρελθόντος», 3 Φεβρουαρίου, www.coopbank.com.cy, πρόσβαση 07/07/2016

- Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα (2016). «Συνεργατισμός: Τρίτο συνεχόμενο κερδοφόρο τρίμηνο», 13 Αυγούστου, www.coopbank.com.cy, πρόσβαση 16/09/2016
- Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα ΛΤΔ. «Έκθεση και Ενοποιημένες Οικονομικές Καταστάσεις, για το έτος που έληξε 31/12/2014», www.coopbank.com.cy, πρόσβαση 31/08/2016
- Τράπεζα Κύπρου. «Μετοχική δομή», www.bankofcyprus.com, πρόσβαση 16/09/2016
- Φιλελεύθερος (2015). «Ζημιώθηκε η Κύπρος για χάρη μιας αδύναμης τράπεζας στην Ελλάδα», 4 Μαρτίου, www.philenews.com, πρόσβαση 01/03/2016
- Φιλελεύθερος (2016). «Δεν προκύπτει θέμα κεφαλαιακών αναγκών για τον Συνεργατισμό», 11 Οκτωβρίου, www.philenews.com, πρόσβαση 12/10/2016
- Φιλελεύθερος (2016). «Με δελεάρ το χαμηλότερο επιτόκιο από το μέσο όρο της αγοράς η ΣΚΤ διαθέτει το στοκ των ακινήτων», 28 Μαρτίου, www.philenews.com, πρόσβαση 28/03/2016
- Φιλελεύθερος (2016). «Προς εκποίηση 562 ακίνητα €160 εκατ.», 3 Ιουνίου, www.philenews.com, πρόσβαση 07/07/2016
- Φιλελεύθερος (2016). «ΣΚΤ: Συνεχίζονται οι κεντροποιήσεις, ετοιμάζεται σχέδιο εθελούσιας εξόδου», 30 Μαρτίου, www.philenews.com, πρόσβαση 30/03/2016
- Φιλελεύθερος (2016). «Στα €800 εκατ. η αξία του Συνεργατισμού», 10 Μαΐου, www.philenews.com, πρόσβαση 07/07/2016
- Φιλελεύθερος (2016). «Συνεργατισμός: Καθαρά κέρδη €55 εκ. το α' εξάμηνο τοθ 2016», 5 Σεπτεμβρίου, www.philenews.com, πρόσβαση 12/09/2016
- Χαμπή, Μ. (2016). «Νέο πεδίο μάχης ο Συνεργατισμός», *Stockwatch*, 4 Οκτωβρίου, www.stockwatch.com.cy
- Χαμπή, Μ. (2016). «Σε αναμονή η έκθεση ελεγκτή για ΣΚΤ», 3 Οκτωβρίου, www.stockwatch.com.cy
- Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου, Ετήσια Έκθεση 2013, www.cse.com.cy, πρόσβαση 26/08/2016

ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας